

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

Katedra rusistiky a lingvodidaktiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Fotbalová slovní zásoba v českém a ruském jazyce
Football Vocabulary in Czech and Russian Languages

Štěpán Semecký

Vedoucí práce: PhDr. Lenka Rozboudová, Ph.D.
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: B AJ-RJ

2023

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Fotbalová slovní zásoba v českém a ruském jazyce potvrzuji, že jsem ji vypracoval pod vedením vedoucí práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

29. června 2023

Rád bych poděkoval PhDr. Lence Rozboudové, Ph.D., za vedení této práce, za její rady a dostupnost při osobních konzultacích. Dále bych rád poděkoval bývalým hráčům TJ Sokol Sáňy za jejich poznatky při vypracování praktické části.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce pojednává o ruské a české slovní zásobě v oblasti fotbalových slangových výrazů. Teoretická část práce se zabývá slovní zásobou, jejím rozvrstvením a obohacováním a dále uvádí charakteristiku slangu a slangových výrazů. Rovněž tato část zahrnuje charakteristiku fotbalu, jeho pravidla a historii. Praktická část přináší výsledky analýzy a komparace české a ruské slovní zásoby spojené s vybraným sportovním odvětvím. Cílem práce je porovnat význam a původ slangových sportovních výrazů v ruském a českém jazyce a také frekvenci užití těchto výrazů v obou jazycích. Na základě analýzy sportovních přenosů, odborných a publicistických textů jsou výrazy zaneseny do přehledné tabulky, kde je obsažen český výraz a jeho překlad v ruském jazyce. K téměř každému výrazu je přiřazeno synonymum, které je vysvětleno v poznámkách pod čarou.

KLÍČOVÁ SLOVA

fotbal, slang, komparace, lexikologie

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with Russian and Czech slang expressions in the field of football. The theoretical part of the thesis concerns the vocabulary, its stratification and enrichment and it also shows characteristic of slang and its expressions. This part also involves the characteristic of football, its rules and history. The practical part of the thesis brings the results of the analysis and comparison of Czech and Russian vocabulary connected with selected sports branch. The aim of the thesis is to compare the meaning and the origin of the slang sport expressions in Russian and Czech languages and also the frequency of using these expressions in both languages. On the basis of the analysis of sports broadcasts, professional and journalistic texts, the expressions are listed in a clear table containing the Czech expression and its translation in Russian. Almost every term is accompanied by a synonym, which is explained in the footnote.

KEYWORDS

football, slang, comparison, lexicology

Obsah

1 Úvod.....	8
<i>I. Teoretická část.....</i>	<i>10</i>
2 Lexikologie	10
2.1 Slovo	11
2.2 Význam slova.....	11
2.2.1 Polysémie	12
2.2.2 Synonyma a jejich význam.....	12
2.2.3 Profesionalismy a slang.....	13
3 Obohacování slovní zásoby	16
3.1 Rozšiřování významu slov	16
3.2 Odvozování	17
3.3 Skládání.....	18
3.4 Konverze	18
3.5 Abreviace	19
3.6 Víceslovná pojmenování.....	19
3.7 Přejímání cizích slov	20
3.7.1 Přejímání slov v ruském jazyce.....	21
3.7.2 Přejímání slov v českém jazyce.....	21
3.8 Kalkování	22
4 Fotbal jako světový fenomén.....	23
4.1 Fotbalová historie.....	23
4.2 Soutěže	24
4.3 Fotbal v České republice	25
4.4 Fotbal v Ruské federaci.....	25

4.5 Pravidla fotbalu a problematika jejich výkladu	26
<i>II. Praktická část</i>	28
5 Komparativní analýza českých a ruských fotbalových výrazů.....	28
5.1 Cíle analýzy fotbalových výrazů.....	28
5.2 Metodologie zpracování komparativní analýzy	29
5.3 Základní fotbalové pojmy	31
5.4 Standardní situace	35
5.5 Role hráčů a rozhodčích.....	39
5.6 Výrazy popisující způsob hry a herní situace	42
5.7 Shrnutí výzkumu	49
6 Závěr	51
Seznam použité literatury	54

1 Úvod

Z dosavadních lingvistických poznatků si můžeme všimnout, že jazyk se velmi podobá člověku: Každý se jinak chová, vyvíjí, a především každý jinak vypadá. Nelze proto na jazyk nahlížet pouze jako na prostředek komunikace, ale také jako na součást našeho historického a kulturního vývoje. Ne nadarmo se říká „Kolik jazyků umíš, tolikrát jsi člověkem“. Je to pouze další připomínka toho, že s každým jazykem přichází zkušenost s dalšími kulturami a lidmi, od kterých se jednak lišíme, jednak s nimi můžeme sdílet mnoho společných rysů.

Vlivem světové globalizace kulturní rozdíly spíše mizí, a právě proto nesmíme zapomínat na naši jedinečnost. Můžeme se obávat toho, že postupným smazáváním kulturních rozdílů hrozí některým jazykům zánik či asimilace s jiným, společensky rozšířenějším. Aby k této situaci nedošlo, je nezbytné, aby každý mluvčí svůj jazyk chránil a předával jeho informace nejen dalším generacím, ale rovněž tyto informace sdílel s ostatními jazyky. Na druhou stranu je to totiž příležitost, aby se různé jazykové skupiny vzájemně obohacovaly a našly mezi sebou společnou řeč.

I přes všechny naše rozdíly jsme lidé, kteří zažívají stejné radosti a starosti, které dokážeme nějakým způsobem pojmenovat a jsme schopni pochopit druhé i přes jazykovou bariéru mezi námi. Předmětem zkoumání této práce je činnost, která má potenciál nás přes všechny zmíněné rozdíly, podobnosti, radosti a starosti spojovat. Fotbal je druh zájmové aktivity, který je oblíben po celém světě, může tedy být prostředkem porozumění a tolerance mezi lidmi i celými národy.

Mohlo by se na první pohled zdát, že u nás a v Rusku není o fotbal tak velký zájem, jako například o hokej, ve kterém oba národy zaznamenaly nezanedbatelné mezinárodní úspěchy. Opak je ale pravdou, Česká republika a její ligové týmy pravidelně nastupují do mezinárodních soutěží a Ruská federace se dokonce roku 2018 stala pořadatelem mistrovství světa.

Primárním cílem této práce je zpracování základních a nejčastěji frekventovaných fotbalových výrazů v českém a ruském jazyce, zjistit jejich původ a porovnat jejich sémantiku v obou jazycích. Snahou je přiblížit tento sport i lidem, kteří nemají s fotbalem žádné zkušenosti, proto analyzované výrazy zahrnují nejen oficiální pojmy týkající se pravidel hry či rolí jednotlivých aktérů na hřišti, ale také

profesionalismy nebo slangové výrazy, které jsou nedílnou součástí této hry, ať už přímo na hřišti nebo u televizních obrazovek v komentátorských studiích.

Důvodem zpracování této práce je také fakt, že ačkoliv existují různé publikace obsahující fotbalové pojmy, nebyla dosud publikována žádná práce, která by se zabývala původem a vznikem těchto slov, a už vůbec ne srovnáním mezi českým s ruským jazykem.

Teoretická část je rozdělena na tři kapitoly. První kapitola se zabývá lexikologií jako základní lingvistickou disciplínou potřebnou k hledání významů pojmenování. Další kapitola se zabývá už konkrétními způsoby tvořením nových pojmenování. Zvláštní pozornost jsme pak věnovali přejímání, které je klíčové pro zpracování praktické části. Poslední část se zaměřuje na fotbal, jeho historii, pravidla a jeho roli v České republice a v Ruské federaci.

Praktická část pracuje s českými a ruskými fotbalovými výrazy, které byly čerpány ze sportovních publikací a komentovaných přenosů v českém a ruském jazyce. Analýza původu slov byla prováděna pomocí etymologických slovníků. Co se týče hledání významu jednotlivých jednotek, byla jejich formulace utvořena jednak na základě osobní zkušenosti, kterou autor práce načerpal během dlouholetého zájmu o tento sport, jednak po konzultaci s fotbalovými aktéry a také pomocí slovníku česko-ruské fotbalové terminologie, který však neobsahuje všechny výrazy, které byly podrobeny lexikální analýze. Zkoumané výrazy byly poté rozděleny do jednotlivých úseků podle jejich tématu.

Fotbal ušel od svého počátku dlouhou vývojovou cestu a neustále nabírá na své popularitě. Je jasné, že během následujících let bude procházet dalšími proměnami nejen v pravidlech, ale také ve své slovní zásobě, která je velmi rozmanitá a pro mnohé rozhodně složitá.

I. Teoretická část

2 Lexikologie

Klíčovou jazykovědnou disciplínou, jejíž poznatky tato bakalářská práce využívá, je lexikologie a její disciplíny, prostřednictvím kterých se na slovo, základní lexikální jednotku, zaměřuje z různých úhlů pohledu, ať už se jedná o obecnou či konkrétní, tedy zaměřenou na systém daného jazyka.

Dále je možné lexikologii rozdělit na synchronní (синхроническая лексикология) a diachronní (диахроническая лексикология). Podle Fominové se synchronní, nebo také popisná, zabývá slovní zásobou současného jazyka, zatímco diachronní, neboli historická, poukazuje na „fáze evoluce jazyka“ a také „на смену состояний языка во времени.“ Fominová dále zdůrazňuje, že oba dva tyto aspekty se vzájemně doplňují, neboť díky historickým změnám v jazyce se můžeme snáze dobrat k původu slova, které známe dnes.¹

Obecně je lexikologie chápána jako věda zabývající se významem slov a slovní zásobou. Jednotná definice tohoto oboru však neexistuje, protože pokud se má lexikologie zabývat slovní zásobou, musí být na ni nahlíženo z hlediska původu, rozvrstvení či jejího obohacování pomocí různých slovotvorných procesů, kterými se tato práce zabývá. Podle Mana je nutné slovní zásobu chápat „jako určitý systém, jehož části jsou navzájem na sobě závislé a liší se jistými diferenčními znaky.“²

Man dělí lexikologii na tři samostatné subdisciplíny: onomasiologii, sémasiologii a uspořádání slovní zásoby:³

- 1) Onomasiologie se zaměřuje na příčiny a způsoby vzniku jednotlivých pojmenování. Mluvíme-li o způsobech vzniku, Man uvádí, že máme na mysli prostředky, kterými se předměty pojmenovávají.
- 2) Sémasiologie je věda, která se zabývá významy slov. Man říká, že „vychází ze slov existujících v jazyce a snaží se dobrat významů těchto slov a jejich změn; tzn. směřuje od výrazu k jeho obsahu.“
- 3) Uspořádání slovní zásoby závisí především na tom, jakým způsobem chceme daná slova členit. Jednotlivá slova můžeme klasifikovat např. podle původu,

---

¹ Фомина, М. И., 1973, s. 5.

² Ман, О., 1976, s. 1.

³ Ман, О., 1976, s. 2.

rozšíření nebo také podle stylistiky, kdy můžeme slova členit podle toho, zda jsou vhodná pro konkrétní jazykové styly.

Dalšími subdisciplínami lexikologie jsou pak frazeologie, nauka o ustálených slovních spojeních, etymologie, která se zabývá původem slov, nebo lexikografie zaměřující se na uspořádání slov ve slovnících.

2.1 Slovo

Základní jednotkou zkoumání lexikologie je slovo a jeho význam. Na slovo jakožto termín není možné uplatnit jen jednu definici, neboť žádná z nich nedokáže zahrnout všechny aspekty, které se na slovo vztahují, ať už se jedná o jeho strukturu či množství jeho významů. Fominová ho definuje takto: „Кратчайшая единица речи, представляющая собой звуковое выражение понятия о предмете или явления объективной действительности, обладающая значением, воспроизводимостью, непроницаемостью, лексико-грамматической отнесенностью и одинаково понимаемая коллективом людей, объединённых исторической общностью.“⁴

Slovo je rovněž nedílná část společenského rozvoje, vlivem vzniku nových předmětů a jevů, ať už konkrétních či abstraktních, jako je například internet, se tvoří nová slova, která tyto předměty a jevy pojmenovávají. Podle Fominové je to také prostředek, díky kterému se mohou předávat znalosti a zkušenosti předchozích generací jejich současníkům.⁵

Aby však slovo mohlo existovat, musí mu předcházet proces, který zajišťuje vznik takzvaného pojmenování. Mnoho lidí považuje jak slovo, tak pojmenování za totožný jev. Man uvádí, že samotné slovo předměty nedefinuje, nýbrž jej definuje pojem, kterým je toto slovo vyjádřeno. Pojmenování je pak výsledkem pojmenovacího aktu a slovo je pak jeho součástí.⁶

2.2 Význam slova

Slovo jako základní lexikální jednotka je nositelem informace, může označovat jakýkoliv předmět, jev nebo stav. Aby bylo možné tuto informaci správně předat či

---

⁴ Фомина, М., И., 1973, s. 5.

⁵ Фомина, М., И., 1973, s. 5.

⁶ Ман, О., 1976, s. 5.

uchovat, je potřeba správně definovat termín „význam slova“. Mluvíme-li o významu slova, máme nejčastěji na mysli význam lexikální, který dává slovu takový smysl, že si pod ním můžeme představit konkrétní předmět.⁷

Dále je slovo nositelem gramatického významu. Ten poukazuje na strukturu a tvar slova a vztah k ostatním slovům. Tento význam je pak vyjádřen mluvnickými kategoriemi jako pád, číslo nebo čas.⁸

Samotné označení „význam slova“ není úplně přesné. Crystal ve své publikaci upozorňuje na to, že jedno slovo může mít více významů ve spojitosti s ostatními slovy a při použití v idiomatických konstrukcích může svůj původní význam zcela změnit. Z toho důvodu řada lingvistů aplikuje termín lexém či lexikální jednotka. Tento prvek je pak nositelem jednoho lexikálního významu, který může být složen z více slov.⁹

2.2.1 Polysémie

V jakémkoli jazyce existují buď slova, která mají jeden význam, nebo slova, která v různých kontextech mají různé významy. Fominová odůvodňuje mnohoznačnost historickým rozvojem, kdy jednotlivá slova nabývala nových významů na základě vnějších a vnitřních příznaků pojmenovaných předmětů či procesů.¹⁰ Polysémii se budeme podrobněji věnovat v následující kapitole.

2.2.2 Synonyma a jejich význam

Pokorný o synonymech hovoří takto: „Proti polysémii působí v jazyce protikladný rys, existují totiž lexikálně sémantické jednotky se stejným nebo odstíněným významem. Taková slova, která mají různou formu, ale přibližně stejný význam, takže je lze za jistých okolností zaměnit, jsou slova souznačná, synonyma.“¹¹

Z výše uvedeného tvrzení vyplývá, že slovo může být nositelem několika významů, ale zároveň lze jeden význam vyjádřit různými, významově stejnými či

---

⁷ Leonovičová, Z., 1980, s. 6.

⁸ Man, O., 1976, s. 106.

⁹ Crystal, D., 2007, s. 192-193.

¹⁰ Фомина, М., И., 1973, s. 25.

¹¹ Pokorný, L., 1979, s. 60.

podobnými slovy. Podle Crystala je důležité, v jakém kontextu jsou synonyma použita. Zatímco v jednom případě mohou být dvě slova chápána jako synonyma, v jiném už tomu tak být nemusí.¹² Jako příklad lze uvést slovo *dobrý*, které můžeme nahradit slovem *hodný*, mluvíme-li o člověku, ale už ne slovem *chutný*, které je ve spojitosti s jídlem. V ruském jazyce Man uvádí jako příklad *крепкий*. Ve spojení *крепкий мороз* bude synonymem například *жестокий*, ale toto slovo už nelze použít ve spojení *крепкий чай*.¹³

Synonyma se seskupují v takzvané synonymické řady (*синонимические ряды*). V každé z těchto řad se vyskytuje jedno synonymum, které je stylisticky neutrální a nazývá se dominanta (*доминанта*). K této dominantě pak náleží synonyma, která se mohou lišit podle následujícího rozdělení Mana:¹⁴

- 1) **Lexikálně-sémantická synonyma** – synonyma, která se odlišují významem, ale jsou stylisticky neutrální. Mezi ně patří **absolutní synonyma**, jejichž výskyt je velmi malý (*chlapec – hoch; мальчик – парень*), **ideografická synonyma** lišící se významovými odstíny (*zemřít – radnout; умереть – погибнуть*), **intenzifikační synonyma** označující intenzitu (*velký – gigantický; большой – гигантский*) a **částečná synonyma**, která mají velké významové rozdíly (*dům – budova; дом – здание*)
- 2) **Stylistická synonyma** – synonyma, která se řadí k různým jazykovým stylům s různými emocionálními odstíny (*jíst – žrát; есть – жрать*)
- 3) **Strukturní synonyma** – synonyma, která můžeme členit podle jejich struktury, která může být jednoslovná (*языкознание – лингвистика*) a souslovná (*газовый обмен – обмен газа*).

2.2.3 Profesionalismy a slang

Význam slov se rovněž může odvíjet nejen od kontextu, kdy slovo může nabýt metaforické nebo metonymické podoby, ale i od pozice, ve které se nachází mluvčí.

---

¹² Crystal, D., 2007, s. 196.

¹³ Man, O., 1976, s. 146.

¹⁴ Man, O., 1976, s. 144-145.

V situacích, kdy mezi sebou komunikuje skupina lidí v určitém prostředí, například zaměstnání, dochází k pojmenování předmětů nebo postupů takovým způsobem, který je pro danou skupinu typický a lidé pohybující se mimo ni nemusí významy těchto pojmenování chápat. Mluvíme o profesionálních pojmenováních neboli o profesionalismech.¹⁵

Man tato slova považuje za blízka hovorovým výrazům, přičemž hranice mezi nimi a slangem není pevně dána, a proto je z hlediska stylistiky není možné uplatňovat v odborném projevu. Profesionalismy mohou sloužit ke zjednodušení komunikace mezi mluvčími či k upřesnění formulace. Jako příklad uvádí Man termín *ocas – хвост*, který je z hlediska loveckého prostředí příliš obecný a existuje pro tento výraz několik dalších synonym odvíjejících se od druhu zvířete (*vlčí ocas – полено, psí ocas – правило*).¹⁶

Slangismy se často za profesionalismy zaměňují. Tato záměna, i přes podobnosti mezi oběma jazykovými styly, je chybná. Obě skupiny pracují s jazykem specifických skupin a nelze je považovat za odborné, zásadní rozdíl je však jejich povaha. Zatímco v profesionalismech se pohybujeme v pracovní sféře, ve slangovém prostředí pracujeme se skupinami, které mají společné, například, sociální zázemí nebo zájmy.¹⁷

Na rozdíl od profesionalismů si slang neklade za cíl upřesnit formulace. Jeho podstata spočívá v expresivním vyjadřování emocí a různých vztahů ke skutečnosti. Proto se slangové výrazy často objevují v umělecké literatuře, kdy se autor snaží podrobněji vykreslit postavy a jejich zázemí. Man se zmiňuje o studentském nebo například kuřáckém slangu (*šprt – зыб; oharky – чинапуку*). Z hlediska terminologie rozlišuje Man termín argot, na rozdíl od Fominové, která tento termín spojuje se slangovými výrazy. Podle Mana se toto ztotožňování objevuje v ruských (respektive sovětských) publikacích poměrně často. Argot a slang mají mnoho společného, ať už vyčlenění konkrétních zájmových skupin nebo expresivní vyjádření různých skupin. Klíčovým znakem, kterým se argot od slangu liší, je nesrozumitelnost. Zatímco slangové výrazy dokáže rozklíčovat i jiná skupina lidí než samotní uživatelé, u argotu

---

¹⁵ Фомина, М., И., 1973, s. 106.

¹⁶ Ман, О., 1976, s. 186-187.

¹⁷ Фомина, М., И., 1973, s. 111.

je pro mluvčí skupiny důležitá tajnost. Převážně se jedná o jazyk skupin nejnižších tříd, například zlodějů nebo bezdomovců.¹⁸

---

¹⁸ Man, O., 1976, s. 187-189.

3 Obohacování slovní zásoby

Vlivem konstantního vědecko-technického rozvoje se utvářejí nová slova, která přispívají k rozšíření slovní zásoby. Toto obohacování nemusí však být čistě o vzniku nových slov, ale také díky lexikálním jevům, které dokáží rozvíjet jazyk pomocí utváření nových významů.

3.1 Rozšiřování významu slov

V lexikologii se často setkáváme se slovy, která mohou mít v různých případech několik lexikálních významů. Příčinou bývá rozšíření významu jednotlivých slov na základě jejich vnějších a vnitřních znaků, stávají se tak mnohoznačnými. Jde tedy o sémantický způsob tvoření nových pojmenování.

Mnohoznačnost neboli polysémie je přirozeným jevem vyskytujícím se v každém jazyce. Jedná se o dlouhodobý proces, který je úzce spjat s historickým vývojem jazyka. Man k rozšiřování významu uvádí mimolingvistické příčiny, které zahrnují hospodářský či technický vývoj společnosti, a lingvistické příčiny, které „souvisejí s existencí lexikálního systému jazyka a s rozvojem různých lexikálně sémantických skupin v něm“.¹⁹

Leonovičová upozorňuje, že abychom dokázali s přesností určit správný význam daného slova, je nezbytné pochopit jeho roli v kontextu ostatních slov a vyčlenit jeho základní a přenesený význam. K nejčastějším projevům mnohoznačnosti patří metafora, kdy dochází k přenosu vnějšího příznaku jednoho předmětu na druhý.²⁰ Jako příklad lze uvést slovo *křídlo* – *крыло*, které ze svého původního významu, létací ústrojí ptáků a hmyzu, získalo navíc významy jako druh klavíru nebo pozice krajního útočníka. Zatímco první přenesený význam vychází z vnější podobnosti, druhý se zaměřuje na polohu, kde se křídla živočichů nejčastěji nacházejí, tedy na bočních stranách.²¹

Dalším projevem polysémie je metonymie. Zde dochází k přenesení významu na základě věcné souvislosti, tedy na vztahu předmětů s místem, časem či příčinou.²²

---

¹⁹ Man, O., 1976, s. 113.

²⁰ Leonovičová, Z., 1980, s. 12-13.

²¹ Internetová jazyková příručka, 2008-2023, online.

²² Man, O., 1976, s. 115.

Jinak řečeno jedno slovo může označovat jak místo nebo instituci, tak i lidi, kteří se zde nacházejí (*třída – класс – označení pro místnost a skupinu žáků zároveň*). Na výše uvedených příkladech si lze povšimnout, že mezi českou a ruskou mnohoznačností existuje určitá podobnost.

Kromě těchto projevů existuje i takzvaná synekdocha, která bývá považována za podtyp metonymie. Man uvádí případy, kdy určitá část zastupuje celek a naopak, například slovo *лицо*, které označuje lidskou tvář, ale může označovat i celého člověka. V opačném případě lze jako příklad uvést slovo *машина*, které označuje obecně libovolný stroj, ale má také význam *automobil – автомобиль*.²³

Kromě toho však některá slova či jejich významy zanikají, protože už pro ně v jazyce není místo a jsou nahrazeny modernější variantou. Pokorný říká, že zánik slov má několik příčin:²⁴

- 1) Slova ve společnosti ztrácí skutečnosti, které pojmenovaly (*zelva – dříve svobodná sestra muže*).
- 2) Existence nadměrného množství synonym může způsobit nejednoznačnost odborných slov a je větší snaha o ustálené odborné názvy.
- 3) Pokud slovo závažným způsobem může narušit systém konkrétního jazyka tím, že nerespektuje pravidla pro slovo tvorbu. Jako příklad jsou uvedeny individuální neologismy J. V. Pohla z 18. století (*staveninosta – architekt*)

Crystal uvádí, že není možné s přesností určit, kdy přesně dané slovo zaniká. Jako příklad uvádí slovo *leman*, které se vyskytuje v dílech Williama Shakespeara, (v překladu *miláček – ang. sweetheart*).²⁵

3.2 Odvozování

Obecně platí, že nejrozšířenějším způsobem pro tvoření nových pojmenování je tvoření slov. Man uvádí odvozování slov jako nejproduktivnější slovo tvorný postup, kdy vzniká nové pojmenování přidáním slovo tvorného formantu, nejčastěji afixu, kterým může být předpona, přípona nebo postfix.²⁶

---

²³ Man, O., 1976, s. 116.

²⁴ Pokorný, L., 1979, s. 75-76.

²⁵ Crystal, D., 2007, s. 224.

²⁶ Man, O., 1976, s. 23.

Hauser definuje formant jako prvek, který se připojuje k základovému slovu a vytváří tak slovo nové. Ačkoliv se formanty podílejí na slovotvorbě, sami o sobě lexikálním významem nedisponují a nikdy nevystupují samostatně (výjimkou jsou předložkové prefixy, které mohou fungovat jako předložky).²⁷

3.3 Skládání

Další metodou je skládání slov, kdy spojením dvou nebo více jednoslovných pojmenování vytvoříme nové. Nově vzniklá složenina pak funguje jako samostatný nositel jednoho významu, přičemž její komponenty mohou mít mezi sebou stejný vztah nebo je jedna část nadřazena druhé.²⁸

Za příklad složeniny s rovnoprávným vztahem obou komponentů bychom mohli uvést slovo *hluchoněmý* – *глухонемой*, kdy je jasné, že daná osoba neslyší a je zároveň němá. Příkladem slovní složeniny, kdy je jedna část nadřazena druhé, může být například slovo *vodotěsný* – *водонепроницаемый*, podle Žaži je výskyt těchto složenin v češtině méně častý než v ruštině.²⁹

V roli afixů, které jsou slovotvornými formanty při odvozování, se při skládání setkáváme s prefixoidy či sufixoidy. Tyto slovotvorné elementy jsou často latinského a řeckého původu (*mikro-*, *-log* - *микро-*, *-лог*), mohou být ale i domácí.

3.4 Konverze

V ruském i českém jazyce vzniká řada pojmenování konverzí, při které dochází k přechodu slova jednoho slovního druhu do druhého. Na tento jev může být nahlíženo dvěma způsoby. V širším slova smyslu se jedná o přechod do druhého slovního druhu, kdy rovněž dochází ke změnám v paradigmatice. V užším pojetí se pak paradigmatica nemění a příslušnost slova k určitému slovnímu druhu je možné určit na základě kontextu ve větě. „Dochází zde ke změně sémantiky slova, ale beze změny tvaroslovné charakteristiky.“³⁰

---

²⁷ Hauser, P., 2003, s. 27-31.

²⁸ Crystal, D., 2007, s. 226.

²⁹ Žaža, S., 1999, s. 23.

³⁰ Man, O., 1976, s. 24.

Projevem konverze v tomto pojetí je substantivizace, kdy přídavná jména přejímají vlastnosti podstatných jmen, adjektivizace, která předává slovesům v určitém tvaru znaky přídavného jména, adverbializace, ke které dochází většinou vlivem tvaru slov v různých pádech, aj.

3.5 Abreviace

Při tvorbě nových pojmenování se často můžeme setkat s abreviací, a to zejména v ruském jazyce. Tento proces spočívá ve zkracování slov na menší celky. Nikdy však nedochází ke změně či ztrátě významu slov, ze kterých jsou zkratky odvozené. V ruském i českém jazyce existují zkratky, které se čtou po jednotlivých písmenech (аббревиация буквенного типа – *ČSOB – MGU*) nebo se mohou číst jako jedno slovo (аббревиация звукового типа – *STAN – MXAT*). Dále se můžeme setkat se zkratkovými slovy slabičného typu (*недфак – педагогический факультет*) či různými kombinacemi výše uvedených typů (*Čedok – Československá dopravní kancelář – завуч – заведующий учебной частью*).

3.6 Víceslovná pojmenování

Dalším možným způsobem tvorby vzniku pojmenování je tvoření víceslovných pojmenování. Man tento způsob popisuje takto: „Pojmenování je sice strukturálně vícečlenné, je motivováno jednotlivými svými složkami, jejich vzájemným vztahem a vztahem k nadřazenému slovu (jde o motivaci syntaktickou), ale významově představuje jeden celek, označení jednoho pojmu. Můžeme mluvit o syntaktickém tvoření slov.“³¹

Víceslovná pojmenování nám v podstatě vyjadřují význam tak, že jeden komponent upřesňuje druhý (hrnek vyrobený z porcelánu – *porcelánový hrnek – фарфоровая чашка*). Leonovičová varuje před používáním neslučitelných komponentů, které v obecné řeči nedávají smysl (*suchý déšť*), každé slovo má určitou tzv. sémantickou valenci, která není neomezená.³² S takovými pojmenováváními se setkáváme v umělecké literatuře, jedná se o takzvané oxymórony (Na břehu pustinných vln... – *На берегу пустынных волн...* A. S. Puškin – Měděný jezdec).

---

³¹ Man, O., 1976, s. 76.

³² Leonovičová, Z., 1980, s. 8-9.

3.7 Přejímání cizích slov

Jedním ze způsobů obohacování slovní zásoby je také přejímání. Každý jazyk si prochází vlastním historickým vývojem, který je podmíněn odlišnou společenskou a historickou situací. Žaža o přejímání říká: „Přejímání jednotek určitého jazyka jiným jazykem je proces podmíněný složitým komplexem jazykových i mimojazykových příčin. Je to důsledek prohlubování vzájemných ekonomických, kulturních i politických kontaktů mezi nositeli těchto jazyků, důsledek poznávání cizích skutečností a potřeby nějak je pojmenovat.“³³ Ačkoliv jsou čeština a ruština slovanského původu, byl jejich vývoj výrazně odlišný.

V dnešní době je přejímání častým způsobem tvorby nových slov v daných jazycích. Z hlediska efektivity se jedná o nejjednodušší způsob slovo tvorby, a to z toho důvodu, že spousta cizích slov v konkrétním jazyce má svůj hláskový ekvivalent i v jiných jazycích. To přispívá k hlubšímu mezinárodnímu porozumění jak ve společenských, tak ve vědecko-technických tématech.

Přejímání cizích slov je v mnoha jazycích obousměrné. Crystal uvádí jako příklad přejímání slov jak z angličtiny do francouzštiny, tak i přejímání v opačném směru.³⁴ Přejatá slova se přirozeně přizpůsobují přejímajícímu jazyku tak, že na mluvčího působí zcela přirozeně. Tento proces se nazývá asimilace.³⁵

Samotný proces začleňování slov do nového jazyka je velmi dlouhý. Fominová uvádí odlišnosti fonetické, kdy může slovo obsahovat hlásky neexistující v jiném jazyce, a morfologické, kdy může při přejímání proběhnout změna gramatického rodu.³⁶

V každém jazyce se můžeme setkat s přejatými slovy, která si zachovala své fonetické i morfologické vlastnosti a často se užívají v cizích jazycích ve své původní psané podobě (*mojito, cheesecake, cappuccino – лайк, аккаунт, граффити*). Tato slova se nazývají barbarismy. Specifické jsou pak takzvané exotismy, které si zachovávají svou podobu především kvůli své kulturní jedinečnosti (*samuraj, lord, lady – самурай, лорд, леди*).

---

³³ Žaža, S., 1999, s. 30.

³⁴ Crystal, D., 2007, s. 224.

³⁵ Фомина, М., И., 1973, s. 82.

³⁶ Фомина, М., И., 1973, s. 93.

3.7.1 Přejímání slov v ruském jazyce

Vzhledem k odlišnému vývoji, zejména kvůli geopolitické situaci, vychází ruský jazyk, stejně jako další slovanské jazyky, ze společného praslovanského základu. Postupným společensko-politickým vývojem jednotlivých národů se jazyky vyvíjely a získávaly osobité znaky. Jak uvádí Vlček s odkazem na studii Bernekera, nejvíce ruštinu ovlivnila církevní slovanština, řečtina, tatarština a západoevropské jazyky v období vlády Petra I. Velikého.³⁷

Řečtina zasahovala do vývoje ruštiny už od 6. století díky obchodním vztahům s Byzancí. Prostřednictvím staroslověnštiny tak z řečtiny do jazyka pronikala slova z oblasti náboženství (*ангел, икона, демон*).³⁸ Nahlédneme-li do ruské historie a geografických okolností, lze předpokládat, že například vliv tatarštiny byl zapříčiněn mongolsko-tatarským jařmem, kdy se moci nad ruskými knížectvími chopila Zlatá horda.

Fominová dělí přejatá slova na slova slovanského a neslovanského původu. Ze slovanských jazyků pochází nemalé množství slov, nejčastěji se jedná o výrazy, které mají tyto jazyky zvukově a hláskově podobné nebo totožné (*voda, chléb, mléko – вода, хлеб, молоко*). Důležitým jazykem při přejímání byla staroslověnština, ze které se přejímaly náboženské termíny (*крест, священник*).³⁹

Přejímání z jiných, než slovanských jazyků probíhalo celá staletí. V počátcích se přejímalo hlavně z řečtiny, a to ještě v době, kdy se jednotlivé slovanské jazyky mezi sebou nediversifikovaly. Dále se v průběhu let přejímalo z latiny (16. – 18. století), tureckých jazyků (a zároveň tedy z výše zmíněné tatarštiny – *караван*) nebo ze skandinávských jazyků. Za vlády Petra I. Velikého, který se snažil přiblížit Rusko k Západní kultuře, docházelo zejména k přejímání z němčiny (*ландшафт*), holandštiny (*флаг*), angličtiny (*митинг*) a francouzštiny (*пьеса*).⁴⁰

3.7.2 Přejímání slov v českém jazyce

Zásadní událostí pro rozvoj českého jazyka se stal rozpad Velkomoravské říše. Její styky s Byzantskou říší byly nahrazeny novými vztahy se západoevropskou

---

³⁷ Vlček, J., 1986, s. 45.

³⁸ Žaža, S., 1999, s. 10.

³⁹ Фомина, М., И., 1973, s. 83-85.

⁴⁰ Фомина, М., И., 1973, s. 89-92.

kulturou, kde v dominantním postavení figurovala latina, jejíž slovní zásoba se projevovala zejména v oblasti církevních skutečností (*kostel, oltář, mše*).⁴¹

Čeština, na rozdíl od ruštiny, byla dále výrazným způsobem ovlivněna němčinou, zejména pak v období nadvlády Habsburské monarchie po bitvě na Bílé hoře, kdy se stavěla do popředí. Český jazyk nezanikl, dokonce vycházela česky psaná díla. Problémem však bylo utváření různých novotvarů, které nemohly nalézt společenské uplatnění. Snaha o záchranu češtiny pak znovu začala až v první polovině 19. století během Národního obrození.⁴²

3.8 Kalkování

Zvláštností přejaté slovní zásoby jsou kalky, které se dělí na slovotvorné a sémantické. Fominová je definuje takto: „Словообразовательной калкой называется слово или выражение, образованное посредством копирования того способа, при помощи которого оно образовано в родном языке... К семантическим относятся слова, в которых заимствованным является значение.“ Jako příklad slovotvorných kalků Fominová uvádí slovo *междометие* (*междо – inter; метие – jectio*), ze sémantických pak příklad z francouzštiny *toucher* (*трогать в значении вызывать сочувствие*)⁴³.

Nelze opomenout frazeologické kalky, které mají ve většině případech stejnou podobu jako frazémy z původního jazyka (*time is money – čas jsou peníze – время – деньги*).

V těchto souvislostech pak existují i hybridní kalky, kdy jeden komponent slova pochází z přejatého jazyka a druhý z původního. (*workoholik – трудоголик – z anglického workoholic*).

---

⁴¹ Žaža, S., 1999, s. 10.

⁴² Čuřín, F., 1985, s. 57-70.

⁴³ Фомина, М., И., 1973, s. 95.

4 Fotbal jako světový fenomén

Tato bakalářská práce je věnována sportovní fotbalové slovní zásobě, považujeme tedy za důležité si zde uvést alespoň základní poznatky o této celosvětově velmi oblíbené hře. Pravděpodobně neexistuje populárnější míčová hra než fotbal. Název vznikl z anglického slova „football“ (foot = noha, ball = míč). Do češtiny se rovněž vžil název kopaná. Od svého vzniku zažil spoustu změn a inovací, a to jak přičiněním sportovních funkcionářů, tak i samotných hráčů jako Pelé, Karel Poborský, Zinedine Zidane, Cristiano Ronaldo nebo Lionel Messi, kteří se nesmazatelně zapsali do historie. Kořeny tohoto sportu sahají až do starověku, kdy koexistovaly různé kolektivní sporty, ze kterých se postupně vyvíjel fotbal do současné podoby.

4.1 Fotbalová historie

Nejstarší zmínky o tomto sportu pochází z 3. tisíciletí před naším letopočtem, kdy se hrály různé míčové hry na současných územích Číny, Egypta, Itálie či Řecka. Nejednalo se samozřejmě o fotbal v pravém slova smyslu, tehdy se tyto hry v každé oblasti výrazně lišily a neměly téměř žádná pravidla. Malá encyklopedie fotbalu uvádí, že se míč dříve dokonce nejen kopal, ale i házel.⁴⁴

I přesto, že ve světě více zakořenila varianta hry nohama, existuje dodnes verze tohoto sportu, kdy je míč možné jak házet, tak kopat. Tento sport se nazývá galský fotbal a je populární především v Irsku.⁴⁵

K současné podobě fotbalu měl nejbližší sport hraný ve středověké Západní Evropě, zejména ve Francii a v Anglii, kdy byla kopaná denní zábavou lidí všech vrstev. Už tehdy měl tento sport velkou oblibu, stával se mnohem populárnějším než povinná lukostřelba. Z toho důvodu docházelo často ke královským zákazům, například v letech 1314 a 1389. Až do počátku 19. století byl fotbal kvůli různým zákazům upozaděn. Podle autorů Encyklopedie k jeho obrodě přispěly školy ve městech Rugby, Eton, Harrow a Cambridge, kdy byl tento sport doporučován chlapcům jako rekreační aktivita. To přispělo rovněž k organizaci turnajů a k formování základních pravidel.⁴⁶

---

⁴⁴ Malá encyklopedie fotbalu, 1984, s. 103.

⁴⁵ Encyclopaedia Britannica, 2000, online.

⁴⁶ Malá encyklopedie fotbalu, 1984, s. 104.

Ve druhé polovině 19. století dochází ke vzniku nespočtu fotbalových klubů jako jsou Manchester United či londýnský Arsenal. Roku 1863 byla založena „Football Association“ (Fotbalová asociace). „Založení první fotbalové organizace bylo historickým mezníkem, kterým začala historie fotbalu jako sportu.“⁴⁷

4.2 Soutěže

Jak zmiňuje Kureš, v současné době se o fotbal a jeho organizaci stará mezinárodní organizace FIFA (Fédération Internationale de Football Association), pořadatel mistrovství světa. Dále se jedná o konfederace, které se starají o chod soutěží na různých kontinentech jako UEFA (Unie Evropských Fotbalových Asociací – Union Européenne de Football Association), organizátora mistrovství Evropy a evropských soutěží, nebo například CONCACAF (Confederation of North, Central American and Caribbean Association Football), zodpovědnou za fotbal v Severní a Střední Americe, ale také v Karibiku.⁴⁸

Z hlediska důležitosti a atraktivity jsou pro nás klíčové soutěže organizace UEFA. Nejlepší české fotbalové týmy se mohou účastnit tří hlavních prestižních soutěží, a to Ligy Mistrů, Evropské Ligy a Evropské Konferenční Ligy. Počet klubů, které se mohou těchto soutěží zúčastnit, závisí na hodnotě ligového koeficientu. Ten se odvíjí od vyhraných a prohraných zápasů klubů pocházejících z jednotlivých zemí, přičemž platí, že čím větší koeficient země má, tím více klubů může být v evropských soutěžích nasazeno.

Co se týče ruských fotbalových celků, v současné době nemohou v evropských soutěžích působit z důvodu války na Ukrajině. Dále byl z mezinárodních soutěží vyřazen také ruský národní tým. Vedení FIFA a UEFA tak učinily loňský rok a vyjádřili solidaritu k obyvatelům Ukrajiny.⁴⁹

---

⁴⁷ Malá encyklopedie fotbalu, 1984, s. 105.

⁴⁸ Kureš, J., 2022, s. 8.

⁴⁹ UEFA, 28. 2. 2022, online.

4.3 Fotbal v České republice

Subjekty zodpovědné za fotbal v jednotlivých zemích jsou národní fotbalové asociace. V České republice se o strukturu národních soutěží stará Fotbalová asociace České republiky (dále jen FAČR).⁵⁰

Historicky nejúspěšnějším klubem v počtu získaných ligových titulů je AC Sparta Praha, který ovládl nejvyšší soutěž šestatřicetkrát. Klub byl založen již roku 1893, což ho řadí k nejstarším fotbalovým klubům na našem území, jako jsou FK Loučeň a SK Slavia Praha.⁵¹ Poslední jmenovaný klub je dodnes největším spartánským rivalem, vznik klubu se datuje k roku 1892. Tehdy však Slavia fungovala jako cyklistický odbor.⁵²

Nejvyšší fotbalovou soutěž hraje v současné době 16 týmů. Hlavní část se skládá ze 30 zápasů, tj. každý tým se s jedním týmem utká dvakrát za jednu sezónu. Po skončení hlavní části se prvních šest týmů proti sobě utká o celkový triumf, naopak posledních šest bojuje o udržení se v nejvyšší lize. Tento koncept se nazývá nadstavba a byl zaveden od sezóny 2018/2019.⁵³

4.4 Fotbal v Ruské federaci

V Ruské Federaci je hlavním řídicím orgánem pro ligové soutěže a působení reprezentace РФС (Российский футбольный союз). Organizace byla založena roku 1912 jako ВФС (Всероссийский футбольный союз), současný název nese od roku 1992, kdy se stala právoplatným pokračovatelem původní organizace.⁵⁴

O nejstarší ruský fotbalový klub jsou dodnes vedeny spory. Dlouhou dobu prvenství náleželo klubu „Знамя Труда“. Tento útvar vznikl ve městě Orechovo-Zujevo roku 1909. Experti na základě všech dostupných pramenů později zjistili, že nejstarším klubem je ФК Коломна, založený už roku 1906. Důvodem těchto sporů jsou různé názvy, pod kterými kluby v minulosti vystupovaly, neboť „Знамя Труда“ je název, který klub přijal až v roce 1958. Podobné pochybnosti panují i druhého zmíněného klubu.⁵⁵

---

⁵⁰ Kureš, J., 2022, s. 5-7.

⁵¹ Houška, V., 1992, s. 8

⁵² SK Slavia Praha, 2011-2023, online.

⁵³ Fortuna:liga, 2018, online.

⁵⁴ РФС, 2021, online.

⁵⁵ Sports.ru, 14. 11. 2020, online.

Zajímavé je pak to, že ani jeden z uvedených klubů nevystupuje v nejvyšší fotbalové soutěži. Tu hraje v současnosti šestnáct klubů, ale na rozdíl od české nejvyšší soutěže se nehraje systémem nadstavby, mistrem ligy je ten klub, který získá z uplynulých třiceti zápasů nejvíce bodů.⁵⁶ Vzhledem k současné situaci se ruské kluby nemohou zúčastnit evropských pohárových soutěží a jejich budoucí účast je zatím stále nejistá.

4.5 Pravidla fotbalu a problematika jejich výkladu

Žádný sport se nemůže rozvíjet bez toho, aniž by nebyla upravována jeho pravidla. Fotbal není výjimkou, a proto se od svého vzniku neustále mění. Informace, které platily před několika lety, už nemusí být dnes aktuální, ať už se jedná o rozměry branek nebo o výklad konkrétního pravidla.

První oficiální pravidla byla schválena roku 1863 při zasedání již zmíněné „Football Association“. Zavedení pravidel vedlo k tomu, že se fotbal začal vyčleňovat od populárního sportu ragby a od té doby se pravidla vyvíjela do podoby, jakou známe dnes. V českých zemích vyšla poprvé v časopise Sokol roku 1890.⁵⁷

Orgán zodpovědný za stanovení pravidel se nazývá IFAB (The International Football Association Board). Tato asociace schvaluje a upravuje pravidla na pravidelně pořádané valné hromadě.⁵⁸

Publikace FAČR, ze které vycházíme, uvádí 17 pravidel zaměřených na každý segment, který je této hry součástí. Kureš dále uvádí, že kromě těchto pravidel „existují také další fotbalové normy, řády a předpisy, které jsou také pravidelně aktualizovány.“⁵⁹

Jsou pravidla, která se v podstatě nemění. Zápas hrají dva týmy po jedenácti hráčích, kdy jeden z nich je brankář. Pokud má jeden tým méně jak 7 hráčů, nesmí se zápas odehrát, případně se v něm nesmí pokračovat.⁶⁰

V posledních letech bylo pozměněno například pravidlo při střídání hráčů. Ačkoliv je možné podle pravidel střídát pouze třikrát za zápas, bylo umožněno

---

⁵⁶ Premierliga.ru, 2001-2023, online.

⁵⁷ Malá encyklopedie fotbalu, 1984, s. 280.

⁵⁸ Kureš, J., 2022, s. 8.

⁵⁹ Kureš, J., 2022, s. 7.

⁶⁰ Kureš, J., 2022, s. 31.

vystřídání pěti hráčů jednoho týmu, a to z důvodu koronavirové pandemie. Toto pravidlo bylo oficiálně schváleno IFAB a je to jeden z mnoha důkazů dynamického vývoje tohoto sportu.

Pravidla fotbalu se mimo jiné věnují hráčským přestupkům, uznání gólů nebo zahájení a zakončení zápasu. Těmto jevům se budeme specificky věnovat v praktické části.

II. Praktická část

5 Komparativní analýza českých a ruských fotbalových výrazů

Praktická část této práce pojednává o fotbalové slovní zásobě, a to v rámci termínů, profesionalismů a slangu. I přesto, že se jedná o jeden z nejpobulárnějších sportů na světě, se mu řada lidí vyhýbá. Důvodů se nabízí hned několik. Na první pohled může tento sport působit jako nesmyslné „honění se za míčem“ a nezasvěcený divák pak ztrácí zájem. Dalším negativem může být nespočet nekalých praktik, kterými fotbal bohužel trpí, jako například simulování hráčů za účelem získání výhody pro svůj tým nebo korupční kauzy. Pozitivnímu přijetí tohoto sportu neprospívá ani fanouškovské chuligánství, které často zachází až za hranice zákona. Faktem však zůstává, že se jedná o komplexní hru se striktně danými pravidly, kde záleží jak na hře týmu, tak i na individuálních dovednostech jednotlivce, ať už se jedná o způsoby bránění nebo útoku.

Aby bylo možné se v tomto prostředí bez obav pohybovat, je nutné osvojit si základní slovní zásobu, která slouží nejen ke komentování na televizních obrazovkách, ale také ke komunikaci mezi hráči a rozhodčími na hřišti. Výhodou této zásoby je bezesporu fakt, že velká část vychází z anglického jazyka. V předchozí kapitole jsme se zabývali fotbalovou historií. Jak již bylo řečeno, fotbal a jeho dnešní podoba vznikla v Anglii, kde se také začala formovat první pravidla a tím vznikala první slova v této oblasti. Čeština a ruština mnoho fotbalových výrazů převzala právě z anglického jazyka, například slova *offside* (*ofsajd – офсайд*), *penalty* (*penalta – пенальти*) nebo *foul* (*faul – фол*).⁶¹

5.1 Cíle analýzy fotbalových výrazů

Hlavními cíli této práce je objasnit význam jednotlivých výrazů, jejich použití v daných kontextech, porovnat jejich etymologii a určit, kdy a jak oba slovanské jazyky převzaly konkrétní výraz a zda vychází ze stejného základu. Pozornost je rovněž věnována rozmanitosti a užití fotbalové slovní zásoby v různých situacích nejen na hřišti, ale také v komentátorských studiích, kdy sportovní komentátoři tyto herní situace popisují.

---

⁶¹ Rejzek, J., 2015, s. 467, 506, 184.

Mimo jiné je snahou přiblížit fotbalové prostředí i lidem, kteří se tímto sportem nezabývají a některé z používaných výrazů buď neznají nebo si jsou vědomi jejich existence, avšak v jiných kontextech. Existují výrazy jak oficiální, tak i takové, které náleží slangu a můžou být pro neznalce fotbalu těžce pochopitelné, a právě i tyto výrazy a jejich rozklíčování jsou pro tuto práci prioritou.

5.2 Metodologie zpracování komparativní analýzy

Slova, jejichž analýzou se tato práce zabývá, byla čerpána z několika klíčových zdrojů. Fundamentálním zdrojem excerpovaných lexikálních jednotek byla analýza českých a ruských televizních komentářů deseti zápasů z mistrovství světa, které se konalo na podzim roku 2022 v Kataru. Jednotlivé výrazy byly zaznamenány minutu po minutě a následně rozříděny do tabulek, které jsou popsány v následující kapitole.

Dále při excerpci jsme vycházeli z různých internetových fotbalových diskuzí, oficiálních stránek fotbalových klubů a částečně i z výkladových slovníků a oficiální terminologie FAČR, vycházející z pravidel schválenými organizacemi UEFA a FIFA. Jednotlivé lexikální jednotky byly poté analyzovány a vysvětlovány pomocí česko-ruského fotbalového slovníku a dále, pokud to bylo možné, Pravidly fotbalu a oficiálními webovými stránkami českých (*slavia.cz*, *sparta.cz*) a ruských (*fc-zenit.ru*, *spartak.com*) fotbalových klubů.

Při formulování významů jednotlivých výrazů jsme čerpali z vlastní zkušenosti a ze sportovních přenosů, ze kterých bylo možné jednotlivé činnosti vysledovat a následně je popsat. Objasnění formulací jednotlivých definic bylo rovněž konzultováno s lidmi, kteří se ve fotbalovém prostředí dlouhodobě pohybují, a to s bývalými hráči TJ Sokol Sádky. Součástí práce je proto malý slovník, který logisticky rozděluje jednotlivá slova do určitých skupin, jakými mohou být druhy hráčů nebo konkrétní situace na hřišti.

Fotbalová slovní zásoba je velmi početná. Při analýze jednotlivých zápasů bylo zaznamenáno téměř dvě stě výrazů používaných v různých kolokacích. Tato práce obsahuje ty nejčastěji používané výrazy, které jsou nejpodstatnější pro pochopení hry i pro fotbalu neznalé.

Vlastní analýza se věnuje konkrétním lexikálním jednotkám, a to z hlediska významového a etymologického. Jednotlivé výrazy jsou rozčleněny do několika

kategorií. Při tvoření slovníku bylo vycházeno z publikací FAČR a česky komentovaných sportovních přenosů (*ceskatelevize.cz*), při překladu do ruštiny pak byl využit česko-ruský fotbalový slovník a fotbalové přenosy v ruském jazyce (*matchtv.ru*), etymologie byla vyhodnocována pomocí českého etymologického slovníku a ruských etymologických slovníků. Analýza slovní zásoby byla zpracována pomocí těchto zdrojů, zdroje jsou v tabulkách označeny příslušnými písmeny:

- A) КРЫЛОВ, Григорий Александрович, *Этимологический онлайн-словарь русского языка* [online]. СПб.: Полиграфуслуги, 2005 [cit. 2023-05-07]. Dostupné z: <<https://lexicography.online/etymology/krylov/>>.
- B) ШАНСКИЙ, Николай Максимович, *Этимологический онлайн-словарь русского языка* [online]. Москва: Дрофа, 2004 [cit. 2023-05-07]. Dostupné z: <<https://lexicography.online/etymology/shansky/>>.
- C) REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Vyd. 3. (druhé přepracované a rozšířené vydání). Praha: Leda, 2015. ISBN 978-80-7335-393-3.
- D) BAKEŠ, Pavel; OGANESJANOVÁ, Danuše. *Česko-ruská fotbalová terminologie*. Praha, 1997.
- E) Kolektiv autorů, *Malá encyklopedie fotbalu*. Praha: Olympia, 1984.
- F) KUREŠ, Jiří. *Pravidla fotbalu: platná od ...* Praha: Olympia, 1988. ISBN 978-80-7376-647-4.
- G) Vlastní formulace na základě osobní zkušenosti.
- H) Formulace od aktivních hráčů fotbalu.
- I) *Sports.ru* [online]. 1998, poslední revize 19.6. 2023 [cit. 2023-06-19]. Dostupné z: <<https://www.sports.ru/>>.

Každý výraz nebo část výrazu vyznačeny oranžově obsahují etymologický původ, zeleně jsou pak označeny výrazy, které byly v práci zkoumány již dříve nebo jsou odvozené od již popisovaného slova (např. **branka** – **brankový**). Levý sloupec obsahuje české výrazy, pravý pak ruské ekvivalenty nalezené ve slovnících a čerpané z rusky komentovaných přenosů. Každý výraz je pak opatřen písmennými zkratkami,

kteřé odkazují na zdroj, ze kterého bylo při zkoumání původu čerpáno. Prostřední sloupec popisuje či vysvětluje předmět nebo činnost obsaženou v krajních sloupcích. Popis předmětu, jevu nebo činnosti jsme sestavili většinou samostatně či po konzultaci s aktivními fotbalovými aktéry, případně jsme uvedli přesnou definici oficiálních výrazů stanovených FAČR.

Každé slovo zapsané do tabulky bylo poté vyhledáno v etymologických slovnících a pokud se v něm nacházelo, byl zapsán jeho původ do tabulky podle informací ze slovníku. Původ každého výrazu je označen velkým písmenem odkazujícím na výše uvedené zdroje. Pokud to bylo možné, uvedli jsme ke každému výrazu alespoň jedno synonymum, které bylo buď nalezeno ve slovníku, nebo identifikováno v komentáři příslušného televizního přenosu nebo bylo získáno prostřednictvím konzultace s fotbalovými hráči. Synonyma jsou objasněna v poznámkách pod čarou. Velká písmena červené barvy v tabulkách odkazují na výše uvedené zdroje pro analýzu.

5.3 Základní fotbalové pojmy

První tabulka obsahuje slova a slovní spojení odkazující na popis hrací plochy a předměty s ní úzce související. Ke každému analyzovanému výrazu, bylo-li to možné, byla přiřazena synonyma, která v řadě případů neodpovídají oficiální terminologii a jejich původ a význam byl konzultován s lidmi pohybujícími se v prostředí fotbalu.

branka – přejaté slovo z praslovanského <i>borna</i> , <i>borniti</i> – <i>bránit</i> C	kovová konstrukce zpravidla bílé barvy, kterou tvoří dvě svislé tyče spojené břevnem a sít' F	ворота – přejaté z praslovanského slova <i>vorto</i> (ze slova <i>verti</i> – <i>zavírat</i>) A
branková čára – odvozené ze staročeského <i>čarovat</i> (dělat magické linie) C	linie sloužící k vymezení šíře hrací plochy a polohy branek F	линия ворот – přejaté z latinského slova <i>linea</i> A

<p>brankové území – <i>malé vápno</i>⁶² – odvozené od českého <i>země</i> → přejaté z praslovanského <i>zem'a</i> C</p>	<p>jde o prostor, který ohraničují tři čáry, dvě kolmé směrem od brankové čáry (5,50 m) a jedna, která obě čáry propojuje rovnoběžně s brankovou čarou F</p>	<p>штрафная площадь – <i>штрафная</i> – odvozené od slova <i>штраф</i> → přejaté z německého slova <i>Strafe</i> A; <i>площадь</i> – nejasný původ – přejaté buď z praslovanského <i>ploskědbь</i>, nebo z řeckého <i>plateia</i> A</p>
<p>břevno – nejednoznačný původ, pravděpodobně přejato z praslovanského slova <i>breveno</i>, které je odvozeno od staroslověnského slova <i>breve</i>, které je spojováno se staroislandským <i>bru</i>, německým <i>brucke</i> a galským <i>briva</i> C</p>	<p>bílá kovová tyč spojující brankové tyče G</p>	<p>перекладина – <i>бревно</i> – etymologický slovník neuvádí původ slova <i>перекладина</i>, upřesňuje pouze <i>бревно</i>, které má stejný původ jako české <i>břevno</i>. A</p>
<p>míč – odvozeno ze staročeského slova <i>mieč</i> → přejato z praslovanského slova <i>mečь</i> C</p>	<p>kulatý předmět sloužící k dosažení gólu G</p>	<p>мяч – přejato z praslovanského slova <i>mečь</i> B</p>
<p>pokutová značka – <i>puntík</i>⁶³ – <i>pokutový</i> – odvozeno od staročeského slova <i>pokuta</i> (<i>trest</i>); <i>značka</i> – odvozeno od slova <i>znak</i> → přejato</p>	<p>jedná se o bod uvnitř pokutového území vzdálený 11 metrů od vnějšího okraje brankové čáry F</p>	<p>11-метровая отметка – <i>одиннадцать</i> – odvozeno ze staroruského spojení <i>один на десять</i> A; <i>метр</i> – přejaté z francouzského slova <i>mètre</i> B; <i>отметка</i> –</p>

⁶² Odvozené od velikosti prostoru u brány, přičemž je tento prostor označen bílým vápnem (dále pak existuje *velké vápno*).

⁶³ Odvozené od kulatého tvaru pokutové značky.

z praslovanského slova знакъ C		odvozené od slova метить → nejasný původ, přejaté buď z latinského metior nebo z gótského maitan B
pokutové území – velké vápno, šestnáctka ⁶⁴	prostor, který ohraničují dvě čáry kolmé k brankové čáře (16,5 m) a třetí čára je propojuje rovnoběžně s brankovou čarou F	зона пенальти – штрафная площадка ⁶⁵ – зона – přejaté z francouzského slova zone B ; пенальти – přejaté z anglického slova penalty C
pokutový oblouk – přejaté z praslovanského slova облокъ C	oblouk o poloměru 9,15 m od pokutové značky nacházející se mimo pokutové území F	дуга 11-метровой отметки – přejaté z praslovanského slova dogа C
pomezní čára – odvozené od slova mez → přejaté z praslovanského med'a C	linie sloužící k vymezení délky hrací plochy G	боковая линия – odvozené od slova бок → přejaté z praslovanského slova бок B
rohové území – odvozené od slova roh → přejaté z praslovanského slova рогъ C	území vzdálené 1 m od rohového praporku určené k provádění rohových kopů F	угловая площадь – přejaté pravděpodobně z latinského slova angulus A
rohový praporek – odvozené od slova prapor → přejaté z praslovanského slova порпоръ C	praporek umístěný ve všech rozích hrací plochy G	угловой флашток – odvozené od slova флаг → přejaté z holandského slova vlag B

⁶⁴ Velké vápno – odvozené od velikosti prostoru, tedy prostoru větším, než je výše zmiňované *malé vápno*; šestnáctka – odvozené od rozměru pokutového území, tedy 16,5 m.

⁶⁵ Zde se s nejvyšší pravděpodobností jedná o jiný název, který více odpovídá českému spojení *pokutové území*.

středová čára – <i>půlící čára</i> ⁶⁶ – odvozené od slova <i>střed</i> → přejaté z praslovanského slova <i>serda</i> C	linie rozdělující hrací plochu na dvě poloviny G	средняя линия – původně psáno ve formě <i>середний</i> , odvozené od slova <i>середина</i> , které vychází z praslovanského slova <i>serda</i> A
středová značka	značka vyznačena uprostřed středové čáry G	центральная отметка – odvozené od slova <i>центр</i> → přejaté z německého slova <i>Zentrum</i> B
středový kruh – přejaté z praslovanského slova <i>krogъ</i> C	kruh vyznačený ve vzdálenosti 9,15 m od středové značky F	центральный круг – přejaté z praslovanského slova <i>krogъ</i> A
síť – přejaté z praslovanského slova <i>sěť</i> C	síť je připevněna k brance a slouží k zachycení míče při vstřelení gólu F	сетка – přejaté z praslovanského slova <i>sěť</i> B
tyč – <i>štangle</i> ⁶⁷ – přejaté z praslovanského slova <i>tyčъ</i> C	součást brankové konstrukce vymežující šířku branky F	штанга – přejaté z německého slova <i>Stange</i> A

Z analýzy výše uvedených slov vyplývá několik poznatků. Potvrzuje se, že čeština a ruština jakožto slovanské jazyky pocházejí ze společného praslovanského základu (například shodný původ slov *míč* a *kruh* – *мяч* и *круг*). Zajímavé však je, že v řadě případů se výrazy opírají ve stejném základu o odlišná slova. Česká slova byla ve třinácti případech přejata z praslovanštiny, ve dvou případech se jednalo o výrazy odvozené ze staročeských slov, jejichž původ je neznámý. Oproti tomu ruská slova obsahují pouze osm výrazů z praslovanského základu. Dále pak tři slova pochází z němčiny, tři z latiny, dvě z francouzštiny a jedno z holandštiny.

Celkově nám pak vychází poměr jednotlivých českých a ruských slov 15:17. Tato nerovnost vyplývá z toho, že čeština používá slovo *území* ve třech kolokacích,

⁶⁶ Středová čára rozděluje hřiště na dvě poloviny, proto *půlící čára*.

⁶⁷ Odvozené od německého *Stange*, stejně jako ruský ekvivalent, který však výraz *штанга* užívá oficiálně.

zatímco ruština v jednom případě užívá slovo *зона*. To ale nevypovídá o nějaké výrazné odlišnosti od češtiny, která toto slovo rovněž v této oblasti používá, například ve spojení *zónová obrana* (*зонная защита*)

Výrazy, které spolu plně korespondují, jsou například *míč* a *мяч*, kdy se obě slova opírají o vlastnost materiálu, ze kterého byl předmět vyroben, na rozdíl třeba od anglického *ball*, které se zaměřuje na kulatý tvar předmětu. Zaměříme-li se například na výrazy *branka* a *ворота*, je možné si všimnout spojitosti i přes odlišnost slov, ze kterých jsou přejatá. Jedním z úkolů každého fotbalisty, zejména pak obránců a brankáře, je bránit svou branku před vstřelením gólu. V porovnání s ruským výrazem se však může jednat o určitou souvislost, kdy se hráči snaží branku doslova zavřít, aby se do ní míč nedostal. Dalším příkladem jsou slova *oblouk* a *дуга*, která pochází z jiných slov stejného základu, avšak obě označují něco, co je zakřivené nebo zaoblené.

Velmi pozoruhodnými se jeví výrazy *brankové území* a *штрафная площадь*. Ruský výraz by totiž více odpovídal českému spojení *pokutové území* (*Strafe = pokuta*), ačkoliv je také pravda, že tomu odpovídá i *зона пенальти*, která však lexikálně působí jako synonymum (*зона – площадь; пенальти – штраф*). Výrazy, které se svým původem liší úplně, je například dvojice *tyč* a *штанга*. V českém jazyce ale existuje počeštěný výraz *štangle*, vycházející z německého *Stange*.

5.4 Standardní situace

Níže uvedená tabulka se zabývá takzvanými standardními situacemi (*стандарт, стандартное положение*). Zvláštností je, že Pravidla fotbalu od FAČR se o standardní situaci jako takové nezmiňují. V pravidlech jsou popsány jednotlivé situace, jako je volný nebo pokutový kop, avšak samotná definice tohoto nadřazeného termínu chybí. Podle Votíka a Zalabáka jsou standardní situace takové situace, které mají jasně vymezené podmínky, při kterých mohou být zahrávány.⁶⁸

Toto slovní spojení je fotbalovými komentátory používáno často. Z vlastní analýzy jednotlivých zápasů vyplývá, že jsou tyto situace zahrávány po nedovolených zákrocích, faulech, a také poté, co míč opustí hrací plochu přičiněním jednoho z hráčů.

---

⁶⁸ Votík, J., Zalabák, J., 2011, s. 88.

Pro lepší představu uvádíme příklad ze zápasu Kamerun – Srbsko z turnaje v Kataru ze 45. minuty prvního poločasu: „*Tam se příkradl Milikovic-Savic, sebral balon Kameruncům a byl faulovaný. K zemi ho poslal Pierre Kunde a Srbové mají standardní situaci.*“ – „*Неаккуратно здесь играл Онгла и посмотрим за этим стандартом.*“

<p>kop od branky – odvozené od slova kopat → přejaté z praslovanského slova kopati C</p>	<p>situace, při které dojde po zahrání míče útočícího hráče za soupeřovu brankovou čáru (mimo branku), kop od branky provádí brankář z vlastního pokutového území F</p>	<p>удар от ворот – odvozené od slova ударить → přejaté z praslovanského slova ударити B</p>
<p>míč rozhodčího – odvozené od slova rozhodovat C</p>	<p>je-li hra neočekávaným způsobem přerušena, je poté hra znovunavázána upuštěním míče ze strany rozhodčího v místě, kde byla hra pře ušena a míč je zahráván hráčem, který s ním byl naposledy v kontaktu H</p>	<p>„спорный“ мяч – odvozené od slova спор → přejaté z praslovanského slova спорети B</p>
<p>nepřímý volný kop – nepřímý – odvozené od slova пřímý → přejaté z praslovanského slova прѣтъ; volný – přejaté z praslovanského slova vol'ьнь C</p>	<p>situace zahrávána při porušení pravidel jednoho z hráčů, kop se zahrává od místa přestupku, avšak není možné při jeho zahrání vstřelit gól (ten lze vstřelit až poté, co se po zahrání nepřímého volného kopu dotkne další hráč) F</p>	<p>свободный удар – odvozené od slova свобода → přejaté z praslovanského slova svoboda B</p>

<p>ofsajd – <i>postavení mimo hru</i>⁶⁹ – přejaté z anglického slova <i>offside</i> C</p>	<p>jedná se o situaci, kdy útočník stojí za obránci v době, kdy je na něj směřována přihrávka, pokud tento hráč vstřelí míč do branky z tohoto postavení, gól neplatí F</p>	<p>офсайд – přejaté z anglického slova <i>offside</i> C</p>
<p>pokutový kop – <i>penalta, penclé, desítka, pětka</i>⁷⁰</p>	<p>kop, který je zahráván útočícím hráčem tehdy, kdy se bránící hráč dopustí přestupku uvnitř vlastního pokutového území G</p>	<p>11-метровый удар – <i>пенальти</i>⁷¹</p>
<p>přímý volný kop – <i>přímák</i>⁷²</p>	<p>situace zahrávána po nedovoleném zákroku na útočícího hráče mimo pokutové území, kop se zahrává od místa přestupku a je možné z něj vstřelit gól F</p>	<p>штрафной удар</p>
<p>rohový kop – <i>roh</i>⁷³</p>	<p>situace, při které dojde po zahrání míče bránícího hráče za vlastní brankovou čáru (mimo branku), rohový kop se poté provádí z rohového území F</p>	<p>угловой удар</p>

⁶⁹ Jiný výraz pro *ofsajd*, který částečně popisuje počínání hráče v tomto postavení, tj. mimo hru, tedy je v místě, kde už není povolené hrát.

⁷⁰ *Penalta* – odvozené z anglického *penalty*; *penclé* – slangově/hovorově penalta; *desítka* – odvozené od původní vzdálenosti pokutové značky od brány, tedy 10 m; *pětka* – zřejmě se jedná o metaforu na českou desetikorunu, které se lidově říká pětka.

⁷¹ Výraz pro pokutový kop z anglického *penalty*.

⁷² Slangový výraz pro přímý volný kop.

⁷³ Zjednodušený výraz pro rohový kop.

vhazování – <i>aut</i> – odvozené od slova házet → přejaté z praslovanského slova gad-ja-ti C	situace, kdy míč opustil hrací plochu přes pomezí čáru, vhazování vždy provádí tým, který se jako poslední nedotkl míč F	вбрасывание мяча – odvozené od slova бросить – pravděpodobně přejaté ze staroslověnštiny B
výkop	Začátek utkání, při kterém jeden z týmů rozehraje míč. F	начальный удар – odvozené od slova начать – přejaté z praslovanského slova naceti A

Analýza druhé tabulky vypovídá o kompaktnějším přejímání slovní zásoby. Zkoumaná česká a ruská slova jsou tentokrát ve vyváženém poměru 6:6, z toho jich vychází pět z praslovanského základu a jedno z anglického jazyka.

Z tabulky standardních situací můžeme vyčíst stejné lingvistické jevy jako v tabulce předchozí kapitoly, ale dále i zajímavou neshodu některých výrazů. Samotné slova *kop* – *удар* jsou na první pohled odvozená od jiných slov. O to zajímavější je však fakt, že v ruštině existuje sloveso *копать*, tedy kopat ve smyslu hloubit, fráze *бить ногами*, tedy kopat nohama a sloveso *пинать*, které vyloženě souvisí s kopáním do míče. Podle rusko-českého praktického slovníku existuje rovněž slovo *пинок*, odvozené od slova *пинать*, které však znamená *kopanec* nebo *kopnutí*.

Zvláštní pozornost si zaslouží dvojice *přímý volný kop* a *pokutový kop*. Prvně jmenovaný termín má v ruštině ekvivalent *штрафной удар*, který však při překladu více odpovídá našemu *pokutovému kopu* (*pokuta* – *штраф*), který je v ruském jazyce očividně odvozen od pozice, odkud se kope (*11-метровая отметка*), zatímco český výraz odkazuje na přestupek, kvůli kterému se tento kop zahrává. Tuto neshodu může vyloučit univerzální výraz *penalta* – *пенальти*, který je ruskými komentátory rovněž používán. I přesto však může dojít k částečnému nepochopení situace při neznalosti výrazů odpovídajícím oficiálním pravidlům v daném jazyce.

5.5 Role hráčů a rozhodčích

Tato část se zabývá rolemi jednotlivých hráčů v poli. Obecně platí, že každý hráč v poli může vstřelit branku bez ohledu na svou roli v týmu. Role hráčů jsou dány trenéry, kteří určují taktiku na zápas a každému hráči dávají konkrétní pokyny, jak hrát. Dalším důležitým faktorem samotné hry jsou takzvaná rozestavení. V komentovaných zápasech je tento výraz zmiňován nejčastěji před začátkem zápasu, kdy komentátoři seznamují diváky se základní sestavou hráčů, například začátek zápasu mezi Argentinou a Chorvatskem:

*„Oba dva krajní obránci, jak Juranovic, tak Sousa, předvádějí výborné výkony. Zlatko Dalič nemusel nic měnit, je to stejná **základní sestava**, která nastoupila proti Brazílii... A určitě na to reaguje trenér Argentiny Scaloni, který dnes změnil **rozestavení**, ve čtvrtfinále to bylo na tři stopery, dneska 4-4-2.“ – „Даже невозможно вогротивить себя, что не настроены, что не настроена на сто пятьдесят процентов на эту встречу все игроки сборной Хорватии и Аргентины, и особенности, конечно, вот эти лидеры, смотрите их сейчас, лица Луки Модриче, Лео Месси, абсолютные концентрации, готовности ко всему, ну и **составы** играющих команд... Играет не только Месси и Лука Модрич. Емилиано Мартинез – аргентинский вратарь, мы предполагаем (**схему**) 4-4-2.“*

Princip rozestavení je jednoduchý. Zaměříme se například na již zmiňované rozestavení 4-4-2. Počet čísel označuje počet řad, ve kterých se hráči pohybují. V tomto případě to znamená, že se sestava bude skládat ze čtyř obránců, čtyř hráčů ve středu hřiště (záložníci) a dvou útočníků. Brankáře rozestavení nezahrnuje, neboť ten se pohybuje primárně v okolí vlastní branky.

Nedílnou součástí každého zápasu jsou rozhodčí. Ti se starají o to, aby se hrálo podle pravidel, a o celkovou plynulost zápasu. Pokud se jakýkoli hráč proviní nedovoleným zákrokem, má rozhodčí několik možností:

- 1) Hráče může jen napomenout a upozornit ho, že další přestupek bude potrestán přísněji.
- 2) V případě nebezpečnějšího zákroku udělí hráči *žlutou kartu* (*желтая карточка*), která slouží jako výrazné varování.

- 3) Pokud dostane hráč za zápas dvě žluté karty, je vyloučen červenou kartou (*красная карточка*). Tato karta musí být udělena buď po druhé žluté kartě nebo přímo po hrubém porušení pravidel některého z hráčů.

Role hráčů je dále specifikována na základě jejich pozice. Hráči na pravé a levé straně jsou krajní obránci, záložníci a útočníci, hráči operující ve středu svých řad jsou pak středoví. Krajní hráči se často označují jako křidelní nebo křídla (*фланговый, фланг*).

Následující tabulka popisuje pozice hráčů s jejich hlavními úkoly a jsou seřazeny podle jejich polohy v rozestavení. Tabulka dále vysvětluje roli rozhodčího a jeho pomocníků. Výrazy jsou doplněny o synonyma, která se na hráče vztahují.

brankář – <i>góelman</i> ⁷⁴	hráč kontrolující brankové a pokutové území, jeho primárním úkolem je zabránit vstřelení branky F	вратарь – <i>голкипер</i> ⁷⁵
obránce – <i>bek, stoper</i> ⁷⁶	hráč, který se nachází v linii před brankářem, jeho hlavním úkolem je zabránit útočníkům v ohrožení branky F	защитник – <i>бек, стонпер</i> ⁷⁷ – odvozené od slova <i>защитить</i> → přejaté z praslovanského slova ščítъ B
halvбек – přejaté z anglického slova halfback C	jedná se o velmi specifickou roli, kdy se hráč pohybuje na rozhraní pozice obránce a záložníka H	хавбек – přejaté z anglického slova halfback C

⁷⁴ Slangový výraz pro brankáře odvozený od anglického slova *goalman*.

⁷⁵ Jiný výraz pro brankáře odvozený z anglického slova *goalkeeper*.

⁷⁶ *Bek* – odvozeno od pozice hráče, tedy *back* – zadní; *stoper* – odvozené z anglického *stop* – zastavit (útok).

⁷⁷ Viz *bek* a *stoper*.

záložník – <i>středopolař, křidelník, desítka, špilmachr</i> ⁷⁸ – odvozené od slova <i>založit</i> → <i>-ložit</i> → odvozené od <i>ležet</i> → přejaté z praslovanského slova <i>ležati</i> C	hráč pohybující se ve střední části hřiště. Náplň jeho práce spočívá v zakládání útoků F	полузащитник – <i>распасовщик, десятка, плеймейкер</i> ⁷⁹
útočník – <i>forward, hrot</i> ⁸⁰ – odvozené od slova <i>útočit</i> – <i>útok</i> → přejaté z praslovanského základu, předpona <i>u-</i> a slovo <i>tok</i> C	hráč pohybující se směrem k soupeřově brance, jeho hlavním úkolem je vstřelení branky F	нападающий – <i>форвард, остриё</i> ⁸¹ – odvozené od slova <i>нападать</i> – <i>напасть</i> → přejaté z praslovanského slova <i>napadti</i> A
rozhodčí – <i>arbitr, sudí, hlavní rozhodčí, pomezní rozhodčí, černá svině</i> ⁸²	osoba dohlížející na průběh hry, stará se o to, aby hra probíhala podle pravidel. Při porušení pravidel má rozhodčí právo hráče potrestat F	арбитр – <i>судья</i> ⁸³ – přejaté z latinského slova <i>arbiter</i> B
video asistent rozhodčího – <i>VAR</i> ⁸⁴ –	asistent rozhodčího nacházející se v zákulisí, kontroluje přestupky	видеоассистент арбитра – přejaté

⁷⁸ *Středopolař* – odvozené od pozice hráče, který se pohybuje v okolí středu hřiště; *křidelník, křídlo* – metaforický výraz pro levého nebo pravého záložníka; *desítka* – záložník, který je nejdůležitějším hráčem při zakládání útoků, nejčastěji nosí dres s číslem 10 → desítka; *špilmachr* – přejaté z německého slova *Spielmacher* – ten, kdo tvoří hru.

⁷⁹ *Распасовщик* – odvozené od slova *пас* – ten, kdo nahrává, stejný význam jako desítka; *десятка* – viz desítka; *плеймейкер* – přejaté z anglického slova *playmaker* – tvořitel hry (podobně jako *Spielmacher*).

⁸⁰ *Forward* – přejaté z anglického slova *forward* – útočník; *hrot* – slangový výraz pro útočníka nacházejícího se uprostřed útočné řady.

⁸¹ *Форвард* – viz *forward*; *остриё* – špička, *hrot* → přenesený význam.

⁸² *Arbitr* – přejaté z latinského slova *arbiter* (pozorovatel); *sudí* – odvozené od slova *soudce* nebo *soudit, posuzovat*; *hlavní rozhodčí* – má hlavní slovo při posuzování jednotlivých situací na hřišti; *pomezní rozhodčí* – osoba pohybující se podél pomezní čáry a hlídá případné ofsajdové postavení hráčů; *černá svině* – slangový výraz, který používají fanoušci týmu ve chvíli, kdy si myslí, že je rozhodčí proti nim. Výraz je odvozen od černé barvy, která je nejčastější pro rozhodcovský úbor, a svině, který se obecně používá pro lidi, kteří mají nečestné úmysly.

⁸³ Jiný výraz pro rozhodčího, přenesený význam slova *soudce*.

⁸⁴ *VAR* – video assistant referee, anglická zkratka běžně používána českými komentátory, čte se jako jedno slovo (*Situaci ve vápně ještě zkontroluje VAR...*).

přejaté z anglického slova <i>video</i> a <i>assistant</i> C	hráčů na videozáznamu a upozorňuje rozhodčí na přestupky, které mohl přehlédnout F	z anglického slova <i>video</i> a <i>assistant</i> C
---	---	---

Ze sedmi zkoumaných termínů v tabulce jsme se setkali s pěti českými a se čtyřmi ruskými slovy přejatých z praslovanštiny. Trojice slov přejatých z angličtiny jsou v češtině i ruštině totožná (*halfback*, *video*, *assistant*), v ruštině se nám navíc vyskytuje i jedno přejímání z latiny.

Výrazy *góelman* a *голкипер* jsou přejaté z anglického jazyka. Anglický jazyk ale výraz *góelman* nebo *goalman* nepoužívá. Internetová jazyková příručka hovoří o výrazu jako o zastaralém slangovém. Může to znamenat, že v anglickém jazyce tento výraz dříve ve slangové podobě existoval, ale dávno zanikl, nebo byl tento výraz ve zjednodušené formě počestěn z existujícího anglického slova *goalie*. Přesný původ nebyl nalezen.

Ze sémantického hlediska jsou zajímavé výrazy *záložník* a *полузащитник*. Zatímco český termín viditelně odkazuje na založení nějaké akce, ruský termín je odvozen od slov *пол* a *защита*, tedy „napůl“ bránit. Co se týče synonym, nepodařilo se nalézt ruský slangový ekvivalent pro hanlivé označení rozhodčího, ale díky velké podobnosti některých synonym ostatních výrazů (*stoper*, *desítka*, *sudí – cmonnep*, *десятка*, *судья*) lze předpokládat, že podobný výraz v ruštině existuje.

5.6 Výrazy popisující způsob hry a herní situace

Nyní se dostáváme k výrazům, na které nelze nahlížet pouze z oficiálního pohledu fotbalových funkcionářů. Jedná se o slovní zásobu, která je používána na hřišti mezi hráči, jejich trenéry a fotbalovými komentátory a diváky.

První tabulka obsahuje pojmy, které se pojí se způsoby zahrávání míče a činnostmi s nimi související. Nejedná se o standardní slovní zásobu, proto některá slova nelze najít v klasických slovnících. Pro objasnění následujících výrazů byl klíčový především slovník Bakeše zabývající se fotbalovým prostředím. Z analýzy

jednotlivých přenosů zápasů lze částečně také vycházet, avšak ne vždy je patrná situace, kdy se daný výraz používá.

V této části etymologický původ zkoumán nebyl (zmíněn je pouze v případě, kdy je evidentní, že se jedná o slovo cizího původu a nemusí být jeho význam předem jasný), mnohem důležitější pro nás je, zda mají významy přímý nebo přenesený význam, a pokud přenesený, tak jakým způsobem při přenesení došlo. Většina výrazů byla upřesněna a popsána na základě osobní zkušenosti a podle výpovědí fotbalových aktérů.

<p>nahrávka do běhu – nahrávka spoluhráči, který běží – přímý význam G</p>	<p>moment, kdy je míč nahrán spoluhráči ve chvíli, kdy běží k soupeřově brance G</p>	<p>пас в разрез – разрез – řez, řezná rána – pravděpodobně jde o přenesený význam, kdy se trajektorie míče chová jako řez nožem G</p>
<p>centrovaný míč – <i>centr</i> – centrovaný – odkazuje na umístění míče při jeho odehrání, tedy do středu hřiště, nejčastěji do pokutového území; <i>centr</i> – zkrácená verze E</p>	<p>míč, který je nejčastěji odehrán hráčem útočícího týmu vzduchem do pokutového území protivníka za účelem nahrávky spoluhráči a následným vstřelením gólu E</p>	<p>навес – кросс – навес – stříška → přenesený význam; <i>кросс</i> – přejaté z anglického slova <i>cross pass</i> D</p>
<p>držení míče – přenesený význam – míč ve skutečnosti není držen, ale je pod kontrolou některého z týmů G</p>	<p>doba, po kterou je míč pod kontrolou jednoho či druhého týmu, např.: Tým A měl ke konci zápasu míč pod kontrolou 58 % zápasu a tým B 42 % F</p>	<p>владение мячом – <i>владеть</i> – vlastnit → vlastnit míč – přenesený význam D</p>
<p>prohození – <i>nasadit jesle</i>⁸⁵ – hra nohama – přenesený význam E</p>	<p>jsou-li některému hráči na hřišti nasazeny jesle, znamená to, že ho jeho</p>	<p>проброс мяча между ног – doslovný popis prohození I</p>

⁸⁵ Výraz prohození byl nalezen v Malé encyklopedii fotbalu, během analýzy sportovních přenosů zachycen nebyl. Frekventovanější výraz je rozhodně *jesle* – přenesení na základě vnější podobnosti

	protivník kopnutím míče mezi nohama H	
finta – <i>klička</i> , <i>přešlapovačka</i> , <i>zasekávačka</i> ⁸⁶ – přejaté z německého slova <i>finte</i> A	Způsob obehání protivníka pomocí klamavých pohybů. G	финт – <i>переступание</i> – přejaté z německého slova <i>finte</i> A
nůžky – přenesený význam – pohyb nohou působí jako střihnutí nůžkami G	specifický způsob kopu, kdy hráč odehraje míč za sebe tak, že ho trefí ve výskoku podobajícimu se saltu vzad G	ножницы – přenesený význam – pohyb nohou působí jako střihnutí nůžkami G
přihrávka – <i>pas</i> , <i>narážka</i> ⁸⁷ G	usměrnění míče spoluhrači E	передача – <i>пас</i> – <i>пас</i> – přejaté z anglického slova <i>pass</i> D
patička – slangový výraz pro přihrávku nebo střelu patou G	odehrání míče patou při snaze přihrát spoluhrači nebo vstřelit branku	откат на пятку – <i>откат</i> – odvozené od <i>откатом</i> – <i>одкутáлет</i> A
stažení míče – <i>sklepnout</i> – <i>stáhnout</i> k sobě a získat pod kontrolu D ; <i>sklepnout</i> – expresivní výraz pro zpracování míče G	způsob zpracování míče při obdržení přihrávky jakoukoliv částí těla kromě ruky D	перехват мяча – <i>перехватить</i> – zadržet, zachytit D
vršovický dloubák – odvozené od pražské čtvrti Vršovice a od způsobu zahrání kopu G	způsob zahrávání pokutového kopu, kdy hráč z rozběhu do míče jen nepatrně dloubne a	удар в стиле Паненки – odvozené od objevitele tohoto kopu, bývalého československého

s dolní částí jeslí, které vypadají jako nohy hráče, který byl *jeslemi* obehán. Spojení *nasadit jesle* – přesný důvod, proč zrovna *nasadit*, nebyl nalezen.

⁸⁶ Klička – klamavý pohyb s míčem; přešlapovačka – druh kličky, při kterém se hráč pomocí klamavých pohybů s míčem pod sebou snaží obehát hráče; zasekávačka – jeden ze způsobů obcházení soupeře v bočním postavení, provádí se tak, že hráč v plné rychlosti provede energické otočení do protisměru a míč zasahuje nártem.

⁸⁷ Pas – přejaté z anglického slova *pass*; nárážka – typ přihrávky, kdy si dva hráči mezi sebou tzv. narazí míč – jeden nahraje druhému a ten okamžitě vrátí míč prvnímu.

	pošle ho přímo doprostřed branky za účelem překvapit brankáře G	fotbalisty Antonína Panenky I
vyrážet míč – <i>vyboxovat</i> – vyrážet – přímý význam; <i>vyboxovat</i> – vyrazit míč pěstí, přenesený význam G	záškok brankáře, kdy rukama odrazí střelu nebo soupeřovu přihrávku mimo dosah branky G	выбивать мяч – <i>отбивать, отражать</i> – přímý význam u všech zmíněných slov D
zed' – přenesený význam, kdy hráči tvoří tvar zdi G	pokud útočící tým zahrává standardní situaci blízko soupeřovi branky, tak hráči týmu, kteří branku brání, si stoupnou vedle sebe v těsné blízkosti, aby zhoršili útočícímu týmu podmínky pro ohrožení branky G	стенка – přenesený význam, kdy hráči tvoří tvar stěny D
zidanovka – odvozené od Zinedine Zidana, který se touto fintou proslavil G	fotbalový trik pojmenovaný podle francouzského fotbalisty Zinedine Zidana. Jedná se o specifické obehání hráče pomocí klamavých pohybů a otočky H	финт Зидана – odvozené od Zinedine Zidana, který se touto fintou proslavil I

Ze třinácti českých a ruských analyzovaných výrazů jsme vyčetli, že většina z nich vychází při přenosu významu ze stejného či podobného základu (*zed'* – *стена*). Z hlediska slovo tvorby nelze určit, který způsob slovo tvorby (skládání, odvozování,...) je v daných jazycích produktivnější, a to především proto, že tabulka neobsahuje všechny existující fotbalové výrazy. Navíc k některým českým a ani ruským výrazům nebyla nalezena synonyma, což však nevypovídá o tom, že by neexistovala.

Nalezli jsme případy, kdy jednoslovné pojmenování v češtině má svůj ekvivalent utvořen pomocí syntaktického způsobu (*prohození – проброс мяча между ног*) a naopak (*centrováný míč – навес*). Z hlediska odvozování stojí za zmínku dvojice *vršovický dloubák* a *удар в стиле Паненки*. Oba výrazy odkazují na podobné okolnosti spojené s českým fotbalem (ve Vršovicích sídlí klub Bohemians 1905, za který hrál Antonín Panenka). Některé české výrazy působí paradoxně, neboť odkazují na hru rukama, což není ve fotbale, kromě brankářů, povolené (*držení míče, prohození*).

Závěrečná tabulka se zaměřuje na způsoby ohrožení branky a termíny, které s tím úzce souvisí. Branku mohou ohrozit všichni hráči včetně brankáře.

<p>gólová příležitost – šance, <i>gólovka</i>, <i>tutovka</i> – G příležitost a <i>šance</i> totožný přímý význam; <i>gólovka</i> <i>tutovka</i> – slangové výrazy pro šanci vstřelit gól G</p>	<p>šance ke vstřelení branky G</p>	<p>ГОЛЕВОЙ МОМЕНТ – <i>шанс</i>, <i>попытка</i> – попытка – pokus (vstřelit branku) – přímý význam D</p>
<p>hattrick – z anglického <i>hat-trick</i>, doslova kloboukový trik C; mohlo by se jednat o metaforu na kouzelnický klobouk, neboť vstřelit tři góly za zápas není jednoduché (tahat králíky z klobouku), nebo je tento výraz převzat z hokeje, kdy diváci při vstřelení tří gólů jedním hráčem hází čepice na led</p>	<p>Moment, kdy jeden hráč vstřelí za zápas tři góly G</p>	<p>хет-трик – z anglického <i>hat-trick</i>, doslova kloboukový trik C</p>
<p>hlavička – zdrobněle <i>úder hlavou</i> G</p>	<p>odehrání míče hlavou za účelem ohrožení branky</p>	<p>удар головой – přímý význam D</p>

	soupeře nebo při bránění vlastní branky, kdy je do pokutového území zahrán centrováný balon G	
střela – rána, dělovka, jedovka, obalovačka, projektil, rabona ⁸⁸ -přenesený význam, nejedná se o střelu z palné zbraně G	vyšle-li hráč střelu na bránu, znamená to, že se kopnutím či odehráním hlavou pokusí dát gól G	удар – пушка, сильный удар, рабона ⁸⁹ – částečně přenesený význam, spíše se jedná o kop než úder G
střílet na bránu – přenesený význam D	Kopat míč na soupeřovu branku za účelem vstřelit gól G	бить по воротам – наносить удар – бить – bouchat, bít – přenesený význam D
vystřelit bez přípravy – trefit balon z první – z první – vystřelit hned po obdržení míče bez větší přípravy, tedy z prvního doteku s míčem G	Trefí-li hráč balon z první, znamená to, že do něj kopne okamžitě po obdržení přihrávky, aniž by se pokoušel dostat míč jakýmkoliv způsobem pod větší kontrolu H	ударить без подготовки – přímý význam D
vstřelit branku – dát gól, uklidit míč, otevřít gólový účet G	Skončí-li míč v brance soupeře, znamená branku nebo gól, a tudíž bod pro tým, který branku vstřelil G	забить гол – поразить ворота, забить мяч в ворота, открыть счёт D

Poslední sekce obsahuje sedm českých a ruských výrazů. U naprosté většiny synonym si můžeme všimnout vzájemné jazykové korespondence (*šance, otevřít*

⁸⁸ Rána, dělovka, jedovka – vysoký stupeň intenzity střely – přenesený význam; projektil – metafora na střelu; obalovačka – druh střely, kdy hráč kopne míč takovým způsobem, že nabere trajektorii malého oblouku; rabona – speciální druh střely, kdy hráč překříží nohu, kterou kope do míče, za zády a vystřelí.

⁸⁹ Пушка – střela kopnutá velkou silou – přenesený význam; рабона – viz rabona.

gólový účet – шанс, открыть счёт). Díky tomu mohou obě skupiny rodilých mluvčích správně odhadnout, co konkrétní spojení znamenají. Co se týče způsobů pojmenování, využívají jazyky jak přímých (*gólová příležitost – голевой момент*), tak přenesených významů (*střílet na bránu – бить по воротам*).

Oba jazyky využívají expresivních výrazů ke znázornění intenzity jednotlivých fotbalových úkonů (*dělovka – нушка*). Zajímavá je dvojice *střela* a *удар*. Ruský termín byl popsán v sekci *standardní situace*, kde je mu ekvivalentem slovo *kop*. Nedá se ale vyloučit, že by v ruštině nebylo používáno pro střelu slovo *стрела*, protože, jak je uvedeno ve výňatku ze zápasu níže, bylo při analýze přenosu zachyceno slovo *простреливающий*.

Pro představu, jak výše uvedené výrazy jsou při komentování používány, uvádíme jako příklad útržky zápasu Wales – Anglie v českém i ruském jazyce. „*Zdravíme všechny fotbalové fanynky a fanoušky. Já předpokládám, že před námi je docela zajímavý večer... **Výkop** provedl Ramsey... **balon** do **autu**, **vhazovat** bude Davies... Težká přihrávka na Bellinghama a je tu první **gólovka!** Skvělý Ward zmenšil střelecký úhel Rashfordovy ... Foden prostřelil velký les nohou, ale míč mířil daleko od **levé tyče branky** Warda... Foden vystřelil daleko mimo **bránu**, možná, že se to dalo dát **proti noze**... Foden, on moc nespekuluje, když už se do **pokutového území** dostane, tak hledá cestu k **bráně**... Tentokrát ale, ano, Maguire si došel pro **centr**... Allen si připravil míč na levou a byla to zřejmě první a poslední **příležitost** pro Welšany... Allen dobře **sklepl balon**, jenomže netrefil... Chvilku to trvalo, než slovinský **rozhodčí** odpískal **nedovolený zákrok**... Takhle má Anglie výhodu zajímavé **standardní situace**... Nakonec se Rashford rozhodl napřímo a Anglie vede 1:0!... Rashford trefil balon náramně... Foden skóruje a upravuje stav na 2:0, fantastická **přihrávka** Harryho Kanea... skrytá přihrávka napříč celým **vápnem** a Foden to skvěle zavřel na **zadní tyči**... dobrý **centr** Ramseyho, jenomže Moorovu hlavu přeletěl... Konec, nebyla to až taková bitva, jak se očekávalo před utkáním... Welšané neměli moc co nabídnout.“*

„*Всем привет, это чемпионат мира по футболу в Катаре. Это подгруппа И, и по настоящему британская разборка – сборная Англии и Уэльса вызывают сегодня отношения... **арбитр** сегодняшнего матча Славко Винчич... Пикфорд выходит за предел **штрафной**... Решфорд в роле **левого нападавшего**... Аллен ошибается, **перехват** и катит мяч Кейн... Bravo!*

*Выручает команду Дени Уорд, голкипер Лестера ликвидирует выход **один на один** ... А это **нарушение правил**, прикрывает **мяч** Харри Кейн... А они падают просто на дальнюю **штангу** на Харри Магуайра, мягкий **навес**... нарушение правил, Славко Винчич показывает безапелляционно в сторону **ворот** сборной Уэльса... У мяча Решфорд, есть у англичан традиции забиваться **штрафные удары**. **Гол!** Маркус Решфорд **открывает счёт**... простреливающий **один на дальнюю штангу**, два ноль! До свидания, Уэльс, Фоден, вот он сегодня **гол** заслужил... это положение помогло **мяч** в сторону убрать мимо **защитника**, но и мимо **ворот**... неплохая **передача** в сторону Уэльса... А этот матч закончился разгромной победой англичан. “*

5.7 Shrnutí výzkumu

Během analýzy jednotlivých přenosů bylo nashromážděno přes dvě stovky fotbalových slov a slovních spojení. Z tohoto počtu bylo vybráno celkem 52 základních výrazů, které byly analyzovány z hlediska etymologického a sémantického. K téměř každému byla následně přiřazena příčinná synonyma, zahrnutá v původně nashromážděném množství slov, a každé z nich bylo vysvětleno buď přímo v tabulce nebo v poznámkách pod čarou.

V první řadě je nutné zmínit, že ačkoliv není každý výraz opatřen synonymem, nelze jejich existenci vyloučit. Fotbalová slovní zásoba je v jistých ohledech velmi expresivní a málokdy jsou tato slova zahrnuta v klasických slovnících. Proto bývá často obtížné rozklíčovat, co přesně daný výraz znamená a jak vznikl. Nicméně se podařilo ke každému základnímu českému výrazu najít jeho ruský ekvivalent, což je především zásluhou fotbalu jako sportu, který má svá pravidla zaznamenaná v různých jazycích v publikacích pod záštitou FIFA a UEFA.

Z hlediska obohacování slovní zásoby se čeština a ruština v této oblasti poněkud liší. Jazyky převážně čerpají z praslovanského základu, ne vždy se ale shodují v původu konkrétních slov (*branka – ворота*). Pozoruhodným jevem je pak přejímání z němčiny. Jak čeština, tak ruština přejaly podobné množství slov. Výraznější vliv germanismů na češtinu než na ruštinu však můžeme vyloučit. V době, kdy se fotbal začal formovat do dnešní podoby, se pravděpodobně už čeština oprošťovala od německého vlivu důsledkem národního obrození, a tudíž výraz jako například *штанга*

se v češtině neukotvil tak, jako v ruském jazyce (výraz *štangle* je hodně expresivní a hovorový).

Výzkum nám poskytl řadu cenných informací. Slovní zásoba týkající se fotbalu je bohatá nejen na oficiální terminologii, ale také na profesionalismy a slangové výrazy, které tato práce podrobně popsala a zpřístupnila lidem, kteří o těchto výrazech neměli dostatek informací k jejich rozšifrování. Oba jazyky kombinují různé způsoby slovo tvorby a většinou je pro nositele těchto jazyků snadné rozklíčovat význam cizích slov na základě jejich formy.

6 Závěr

Cílem bakalářské práce bylo shromáždit a analyzovat nejfrekventovanější fotbalové výrazy českého a ruského jazyka a porovnat je z hlediska etymologického a sémantického. Při excerpce jednotlivých výrazů byly primárně využity komentované přenosy mistrovství světa v Kataru konané na podzim roku 2022.

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části jsme se zabývali lexikologií a její pozicí v lingvistice a poté konkrétními způsoby slovo tvorby. Větší prostor byl dán přejímání cizích slov v ruském a českém jazyce zahrnujícím jeho jednotlivé etapy. Závěr teoretické části pak obsahuje stručnou historii fotbalu, jeho pravidla a roli v České republice a Ruské federaci.

Výňatky z odborné literatury nám ukázaly, že největší vliv na vývoj češtiny a ruštiny měly rozdílné společensko-historické okolnosti. Zatímco Rusko mělo v Evropě dlouhodobě dominantní postavení a zároveň jakousi jazykovou stabilitu, s výjimkou mongolsko-tatarského jařma, tak čeština byla na pokraji zániku až do období národního obrození, kdy se vymanila z pasivní pozice a němčina začala být postupně zavrhována. Přesto si jsou oba jazyky v současné době vzájemně rovné, ať už z hlediska polysémie nebo přejímání.

Samotnému fotbalu je pak věnována samostatná kapitola, ve které byla vyjasněna pravidla a aktuální stav tohoto sportu v České republice a Ruské federaci. Obě země mají ve fotbale dlouholetou tradici na reprezentační i klubové úrovni a často se spolu na mezinárodní scéně utkávali. Negativa, která mohou kazit celkový dojem z krásy tohoto sportu, jsou například fanouškovské chuligánství rozšířené po celém světě, korupční kauzy, které se bohužel dotýkají i nižších fotbalových lig, či současná situace na Ukrajině, která znemožňuje ruským klubům a reprezentaci účastnit se evropských soutěží UEFA.

V praktické části bylo právě přejímání klíčovým prvkem při tvorbě našeho slovníku. Z více než dvou set výrazů zachycených v komentovaných přenosech jich bylo 52 vybráno a zaznamenáno do našeho slovníku, přičemž, pokud to bylo možné, bylo ke každému výrazu přiřazeno jeho synonymum. Následná analýza pak zkoumala jednotlivá slova z etymologického a významového pohledu a zároveň tak došlo ke komparaci obou jazyků. Určování jednotlivých významů bylo konzultováno s fotbalovými aktéry, konkrétně s bývalými hráči TJ Sokol Sáňy. I přesto, že autor

vycházel u většiny výrazů z vlastní zkušenosti, byly poznatky hráčů klíčové k upřesnění daných významů a jejich použití v praxi.

Z celkové analýzy vyplynulo několik překvapivých závěrů. Zaměříme-li se na etymologii jednotlivých slov, můžeme se všimnout, že ačkoliv vychází řada slov ze společného praslovanského základu, ne vždy pochází z totožných slov. Nicméně je možné si povšimnout určité podobnosti, respektive souvislosti mezi konkrétními rozdílně přejatými výrazy (*branka – ворота*). Některé z nich přejímají ze slov, které spolu souvislost nemají a lze předpokládat, že původ těchto slov souvisí se způsobem hry (*záložník* jako zakladatel akcí, *полузащитник* jako poloviční obránce, tudíž povinnost záložníka v ruském fotbalu mohla být více založena na obraně, než zakládání útoku).

Další zvláštností je množství ruských slov přejatých například z latiny a němčiny, kdy si čeština v těchto případech vystačila s praslovanskou bází. Tím lze vyvrátit předpoklad, že by v této oblasti byla čeština ovlivněna germanismy více než ruština. Zároveň je patrné, že ačkoliv je fotbal původně anglický sport, bylo z angličtiny přejato do obou jazyků velmi malé množství slov, které souvisí hlavně s oficiálními termíny, jako jsou *offside* a *video assistant referee*.

Oficiální výrazy v češtině tedy vycházejí hlavně z praslovanského základu. V ruském jazyce se vyskytují slova přejatá z němčiny (*штанга, штрафная, центр*), z latiny (*арбум*) a také z holandštiny (*флаж*). Důvod tak slabého přejímání do češtiny z germánských jazyků je logicky zapříčiněn již zmíněným národním obrozením. České vztahy s Německem byly navíc negativně poznamenávány různými historickými okolnostmi v průběhu celých staletí, například během husitských válek nebo po vyhlášení protektorátu Čechy a Morava, tudíž ani to nemůže přispívat k obohacování jazyka skrze přejímání z německého jazyka.

Poslední dvě sekce se zaměřily na neoficiální výrazy, které jsou používány na denní bázi. Vzhledem k jejich expresivitě není možné mnoho slov a jejich významů nalézt v klasických slovnících. Důvodem může být to, že řada významů je přenesených na základě vnější podobnosti s předměty nebo jevy, jejichž původní význam se s fotbalem nikterak neztotožňuje (*otevřít (gólový) účet – открыть счѐт*). Způsoby tvoření těchto specifických výrazů jsou v obou jazycích podobné, pravděpodobně díky jejich společným slovanským rysům. Dvojice *vršovický dloubák – удар в стуле*

Паненки pak ukazuje na rozdílné pojmenování stejné činnosti, český výraz se zaměřuje na provedení kopu, ruský pak na jeho zakladatele.

Vztah mezi oficiálními výrazy a jejich slangovými ekvivalenty je ve většině případů odvozován na základě vnější podobnosti, například podle umístění (*hrot* – *острие*). Další početnou skupinou jsou odvozeniny z cizích slov, které jsou buď jen přejaté a používané během komentování a nijak blíže nespecifikují úkoly různých hráčů (*gólmán* – *голкипер*) nebo naopak upřesňují roli konkrétních aktérů na hřišti (*špílmachr* – *плеймейкер*). Ojediněle existují výrazy, které se neopírají o žádnou souvislost a jejich původní význam můžeme pouze hádat (*hatrick* – *хем-мрук*). Obecně je v ruské oficiální terminologii více výrazů přejatých z germánských a románských jazyků než v češtině, kde tyto výrazy figurují ve slangové rovině.

Tato práce se zabývá nejen oficiální terminologií, ale také výrazy, které na první pohled nemusí mít s fotbalem žádnou spojitost. Význam těchto slov byl vyjasněn, včetně jejich etymologických a sémantických hledisek. Na závěr můžeme konstatovat, že slovní zásoba tohoto sportu je velmi členitá a rozhodně je zapotřebí se touto oblastí zabývat i nadále, a to i v dalších sportech, jejichž slovní zásoba je stejně rozmanitá jako v případě fotbalu.

Seznam použité literatury

Zdroje v českém jazyce

BAKEŠ, Pavel; OGANESJANOVÁ, Danuše. *Česko-ruská fotbalová terminologie*. Praha, 1997.

CUŘÍN, František. *Vývoj spisovné češtiny: vysokoškolská učebnice pro studenty filozofických a pedagogických fakult*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).

HAUSER, Přemysl. *Základní pojmy z nauky o slovní zásobě a tvoření slov*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003. ISBN 80-210-3081-x.

HOUŠKA, Vítězslav. *Železná Sparta*. 2. vyd. Praha: Olympia, 1992.

Kolektiv autorů, *Malá encyklopedie fotbalu*. Praha: Olympia, 1984.

KUREŠ, Jiří. *Pravidla fotbalu: platná od ...* Praha: Olympia, 1988. ISBN 978-80-7376-647-4.

LEONOVICHOVÁ, Zdenka. *Lexikologie a praktická stylistika ruského jazyka*. Brno: Univerzita J.E. Purkyně, 1980.

MAN, Oldřich. *Základy lexikologie ruského jazyka*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976.

POKORNÝ, Ludvík. *Úvod do české lexikologie*. České Budějovice: Pedagogická fakulta, [1980].

REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. 3. vyd. Praha: Leda, 2015. ISBN 978-80-7335-393-3.

VLČEK, Josef. *Porovnání slovní zásoby ruského jazyka se slovní zásobou českého jazyka: sborník Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy*. Praha: Univerzita Karlova, 1986.

VOTÍK, Jaromír a Jiří ZALABÁK. *Fotbalový trenér*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3982-3.

ŽAŽA, Stanislav. *Ruština a čeština v porovnávacím pohledu*. 2. přeprac. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999. ISBN 80-210-2058-X.

ceskatelevize.cz [online]. 2023, poslední revize 1.6. 2023 [cit. 2023-02-28]. Dostupné z: <<https://sport.ceskatelevize.cz/rubrika/fotbal/ms/mistrovstvi-sveta-2022/zaznamy>>.

Internetová jazyková příručka [online] (2008–2023). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. [cit. 2023-03-05]. Dostupné z: <<https://prirucka.ujc.cas.cz/>>.

fortunaliga.cz [online]. 2019, poslední revize 21.6. 2023 [cit. 2023-06-21]. Dostupné z: <<https://www.fortunaliga.cz/>>.

slavia.cz [online]. 2011-2023, poslední revize 15.4. 2023 [cit. 2023-04-15]. Dostupné z: <<https://www.slavia.cz/text/pocatky-klubu>>.

sparta.cz [online]. 2023, poslední revize 22.6. 2023 [cit. 2023-06-22]. Dostupné z: <<https://sparta.cz/cs/>>.

Zdroje v ruském jazyce

ФОМИНА, Маргарита Ивановна. *Leksika sovremennogo russkogo jazyka: [učebnoje posobie dlja vuzov]*. Moskva: Высшая школа, 1973.

КРЫЛОВ, Григорий Александрович, *Этимологический онлайн-словарь русского языка* [online]. СПб.: Полиграфуслуги, 2005 [cit. 2023-05-07]. Dostupné z: <<https://lexicography.online/etymology/krylov/>>.

ШАНСКИЙ, Николай Максимович, *Этимологический онлайн-словарь русского языка* Москва: Дрофа, 2004 [cit. 2023-05-07]. Dostupné z: <<https://lexicography.online/etymology/shansky/>>.

fc-zenit.ru [online]. 1999-2023, poslední revize 22.6. 2023 [cit. 2023-06-22]. Dostupné z: <<https://en.fc-zenit.ru/>>.

matchtv.ru [online]. 2023, poslední revize 25.5. 2023 [cit. 2023-05-25]. Dostupné z: <<https://matchtv.ru/football/worldcup>>.

premierliga.ru [online]. 2001-2023, poslední revize 20.6. 2023 [cit. 2023-06-20]. Dostupné z: <<https://premierliga.ru/>>.

rfs.ru [online]. 1999-2023, poslední revize 20.6. 2023 [cit. 2023-06-20]. Dostupné z: <<https://rfs.ru/trophies/rfs>>.

spartak.com [online]. 2023, poslední revize 22.6. 2023 [cit. 2023-06-22]. Dostupné z: <<https://spartak.com/>>.

sports.ru [online]. 1998, poslední revize 19.6. 2023 [cit. 2023-06-19]. Dostupné z: <<https://www.sports.ru/>>.

Zdroje v anglickém jazyce

CRYSTAL, David. *How language works*. London: Penguin Books, 2007. ISBN 978-0-141-01552-1.

HARPER, David, *etymonline.com* [online]. 2001-2023, poslední revize 27.5. 2023 [cit. 2023-05-27]. Dostupné z: <<https://www.etymonline.com/word/ball>>.

britannica.com [online]. 2023, poslední revize 28.2. 2023 [cit. 2023-02-28]. Dostupné z: <<https://www.britannica.com/sports/Gaelic-football>>.

uefa.com [online]. 1998-2023, poslední revize 20.5. 2023 [cit. 2023-05-20]. Dostupné z: <<https://www.uefa.com/insideuefa/mediaservices/mediareleases/news/>>.

Резюме

Целью бакалаврской работы было собрать и проанализировать самые часто употребляемые футбольные выражения чешского и русского языков и сопоставить их с точки зрения этимологии и семантики. При выписывании каждого выражения были главным образом употреблены комментированные трансляции чемпионата мира в Катаре, проходившего осенью 2022 года.

Работа разделена на теоретическую и практическую части. В теоретической части мы занимались лексикологией и её позицией в лингвистике и конкретными способами словообразования. Далее мы занимались заимствованием из других языков в русском и чешском языках, включая его отдельные этапы. Заключение теоретической части содержит краткую историю футбола, его правила и роль в Чешской Республике и Российской Федерации.

Выдержки из научной литературы нам показали, что самое большое влияние на развитие чешского и русского языков имели другие общественно-исторические события. Пока Россия имела в Европе долгосрочно доминантную позицию, а также языковую стабильность, за исключением монгольско-татарского ига, чешский язык был на краю гибели до национального возрождения, когда язык освободился от пассивности и начало отклонение от немецкого языка. Но и так оба языка в настоящем времени равноценны с точки зрения полисемии или заимствования.

Футболу посвящена самостоятельная часть, в которой были выяснены правила и актуальное состояние этого спорта в Чехии и России. У стран многолетняя традиция на сборном и клубном уровне, и они часто между собой соревновались. Негативные феномены, которые могут портить общее впечатление этого красивого спорта, это, например, хулиганство фанатов, распространённое во всем мире, коррупционные дела, которые появляются даже в низших футбольных лигах, или современная ситуация в Украине, которая лишает возможности русским клубам и сборной России участвовать в европейских чемпионатах УЭФА.

В практической части заимствование было ключевым элементом при создании нашего словаря. Из более чем двух сот выражений, найденных в комментированных трансляциях, было выбрано и занесено в наш словарь 52

выражения, а там, где это было возможно, к каждому выражению был написан его синоним. Последующий анализ рассматривал каждое слово с точки зрения этимологии и значения, а затем было проведено сравнение обоих языков. Установление конкретных выражений было консультировано с футбольными персонажами, конкретно с бывшими игроками клуба TJ Sokol Sány. Несмотря на то, что автор основывает большинство терминов на собственном опыте, мнение игроков было крайне важно для уточнения значений и их использования в практике.

Общий анализ показывает несколько поразительных результатов. Если сосредоточиться на этимологии отдельных слов, то можно заметить то, что, хотя многие слова происходят от общей праславянской основы, они не всегда являются производными от одинаковых слов. Однако можно заметить определенное сходство или связь между конкретными по-разному принятыми выражениями (*branka* - *ворота*). Некоторые из них происходят от слов, не имеющих связи друг с другом, и, можно предположить, что происхождение этих слов связано со способом игры (*záložník* как основатель действий, *полузащитник* как пол и защиты, таким образом, обязанность полузащитника в российском футболе может быть больше основана на защите, чем на создании атаки).

Следующей особенностью является множество заимствованных русских слов, например, из латинского и немецкого языков, когда в чешском языке в этих случаях была использована праславянская база. И так мы можем разубедить предположение, что чешский язык находился под влиянием немецкого более русского. В то же время можно заметить, что хотя футбол изначально является английским видом спорта, из английского языка в оба языка перешло очень маленькое количество слов, прежде всего связанных с официальными терминами, такими как *offside* и *video assistant referee*.

Таким образом, официальные выражения в чешском языке основаны преимущественно на праславянской базе. В русском языке появляются слова, заимствованные из немецкого (*штанга, штрафная, центр*), латинского (*арбитр*), а также голландского языков (*флаг*). Причина такого слабого заимствования в чешском языке из германских языков логически объясняется уже упомянутым национальным возрождением. Кроме того, на отношения

между Чехией и Германией на протяжении веков влияли негативные исторические события, например, гуситские войны или провозглашение протектората Богемии и Моравии, поэтому даже это не может способствовать обогащению языка за счет заимствования из немецкого языка.

Последние два раздела сосредоточились на неофициальных выражениях, которые употребляются ежедневно. Из-за экспрессивности выражений, нельзя найти все слова в классических словарях. Возможно, это связано с тем, что многие значения являются переносными на основе внешнего сходства с предметами или явлениями, никак несоединёнными с футболом (*otevřít (gólový) účet – открыть счёт*). Способы, как эти выражения образуются, схожи в обоих языках, возможно благодаря их общим славянским чертам. Пара *vršovický dlobák* и *удар в стиле Паненки* показывает на различное именование одного и того же действия, чешский язык обозначает выполнение удара и русский его основателя.

Связь между официальными выражениями и их сленговыми эквивалентами в большинстве случаев устанавливается на основе внешнего сходства, например, по помещению (*hrot – острие*). Следующая многочисленная группа – производные слова от иностранных языков, которые перенимаются и используются только при комментировании и не уточняют роли различных игроков (*gólman – голкипер*) или, наоборот, уточняют роль конкретных действующих лиц на поле (*špílmachr – плеймейкер*). Существуют выражения, которые не опираются ни на какой контекст и об их первоначальном значении можно только отгадывать (*hatrick – хет-трик*). Вообще, в русской официальной терминологии больше германских и романских заимствованных слов, чем в чешском языке, где эти слова являются сленговыми.

Эта бакалаврская работа занимается не только официальными, но также другими выражениями, которые не являются футбольными. Значение этих слов было прояснено, включая их этимологические и семантические черты. В заключение можно сказать, что словарный запас этого вида спорта очень разнообразен и, безусловно, надо продолжать исследовать эту область, включая другие виды спорта, лексика которых является такой же разнообразной, как и лексика футбола.